

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ &
ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ : ΤΣΑΚΟΥ ΕΛΕΝΗ

ΑΜ : Β2015050

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ ΜΠΟΤΗ

ΚΕΡΚΥΡΑ 2020

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω μέσα από την καρδιά μου την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, Μαρία Κανελοπούλου-Μπότη, για την στήριξη της καθ'όλη τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	2
Εισαγωγή.....	5

Κεφάλαιο 1^ο

1. 1 Πνευματική ιδιοκτησία	7
1. 2 Δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας.....	8
1. 3 Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΟΠΙ)	11
1. 4 Νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία.....	12
1. 5 Κυρώσεις για προσβολές δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων στο διαδίκτυο.....	13
1. 6 Δικαίωμα προστασίας βάσεων δεδομένων.....	17
1. 7 Νέα οδηγία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στην ψηφιακή εποχή	18
1. 8 Οι τελευταίες εξελίξεις για την πνευματική ιδιοκτησία	20
1. 9 Ερωτήματα που αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία.....	21

Κεφάλαιο 2^ο

2. 1 Η φωτογραφία ως αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας.....	30
2. 2 Δικαιώματα και συμφέροντα	34
2. 2. 1 Ο δημιουργός της φωτογραφίας	36
2. 2. 2 Δικαιώματα άλλων.....	37
2. 3 Προστασία προσωπικότητας εικονιζόμενου προσώπου.....	38
2. 4 Διατάξεις προστασίας προσωπικών δεδομένων	40
2. 5 Περιορισμοί του περιουσιακού δικαιώματος	43
2. 6 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και οι φωτογραφίες δημοσίων προσώπων	44
2. 7 Η ρήτρα "Fair Use"	45

2. 8 Εφαρμοστέο δίκαιο	46
2. 9 Ευθύνη ιδιοκτήτη εντύπου και άλλων προσώπων για τη δημοσίευση φωτογραφιών	47
2. 10 Ποινές.....	47
2. 11 Δημοσίευση φωτογραφιών με αρχαιολογικό περιεχόμενο.....	48
 Συμπεράσματα	 50
Βιβλιογραφικές πηγές	51
Διαδικτυακές πηγές.....	52
Ακρωνύμια	53

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως θέμα «Πνευματική Ιδιοκτησία και Φωτογραφία». Η κατοχή πνευματικών δικαιωμάτων παρέχει στον κάτοχο το αποκλειστικό δικαίωμα για το έργο. Όταν ένα άτομο δημιουργεί ένα πρωτότυπο έργο, το οποίο έχει αποτυπωθεί σε ένα αποθηκευτικό μέσο, τότε αποκτάει αυτόματα την κατοχή την κατοχή των πνευματικών δικαιωμάτων αυτού του έργου. Ειδικά στην περίπτωση των οπτικών έργων, με προεξάρχουσα τη φωτογραφία, σε μία εποχή που η ψηφιακή τεχνολογία επιτρέπει την άνευ ορίων χρήση της και αναπαραγωγή της από τον καθένα, αναδεικνύεται σε καίριο νομικό, πολιτικό και εν γένει κοινωνικό ζήτημα η κατοχύρωσή της ως προσωπικό πνευματικό δημιούργημα.

Θα επιχειρηθεί λοιπόν να οριστεί το πλαίσιο καθορισμού της φωτογραφίας ως αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά και το απορρέον δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας του εικονιζόμενου προσώπου, διασήμου ή και ασήμου, με όλο το ισχύον νομικό πλαίσιο, στην Ευρώπη, αλλά και στην Ελλάδα.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η Πνευματική Ιδιοκτησία. Πιο συγκεκριμένα γίνεται λόγος για το Δίκαιο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, για τον Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΟΠΙ), για τον νόμο που αφορά την Πνευματική Ιδιοκτησία και για τις κυρώσεις σχετικά με προσβολές δικαιωμάτων που αφορούν την Πνευματική Ιδιοκτησία. Επίσης αναφέρεται το δικαίωμα προστασίας βάσεων δεδομένων, η νέα οδηγία για τα δικαιώματα στην ψηφιακή εποχή, οι τελευταίες εξελίξεις που αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία και τέλος παρουσιάζονται κάποια βασικά ερωτήματα με τις απαντήσεις τους που αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία και την φωτογραφία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η φωτογραφία ως αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας. Πιο συγκεκριμένα αναφέρονται τα δικαιώματα και τα συμφέροντα του φωτογράφου, των εικονιζόμενων προσώπων αλλά και τρίτων προσώπων που ενδέχεται να έχουν κι αυτοί δικαιώματα. Επίσης, αναφέρονται οι διατάξεις προστασίας προσωπικών δεδομένων, οι περιορισμοί του περιουσιακού δικαιώματος, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και οι φωτογραφίες, η ρήτρα «fair use», το εφαρμοστέο δίκαιο, η ευθύνη που έχει ο ιδιοκτήτης εντύπου, οι ποινές και η δημοσίευση φωτογραφιών με αρχαιολογικό περιεχόμενο.

Για την συγγραφή της παρούσας πτυχιακής εργασίας πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική έρευνα. Έγινε αναζήτηση υλικού στη βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου, στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Κέρκυρας αλλά και στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Εδέσσης. Παράλληλα έγινε αναζήτηση επιστημονικών άρθρων στην βάση Google Scholar, Jstor και Mendeley.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 Πνευματική Ιδιοκτησία

Αντικείμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι το έργο ως άυλο αγαθό και αφορά την ευρύτερη κατηγορία των δικαιωμάτων που προστατεύουν έργα της ανθρώπινης διάνοιας, γνωστά με τον τίτλο Δικαιώματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας.¹ Η πνευματική ιδιοκτησία ταυτίζεται με το Copyright, από το Αγγλοαμερικανικό δίκαιο.²

Το Σύνταγμα λοιπόν προστατεύει την πνευματική ιδιοκτησία. Το δικαίωμα αυτό είναι απεριόριστο για όλους και μπορεί να παρέχει όλες τις εξουσίες. Πρέπει να αναφερθεί ότι ο ελληνικός Αστικός Κώδικας είχε επικεντρωθεί στη γερμανική διάταξη 903 του γερμανικού Αστικού Κώδικα όπου εκεί δεν αναδεικνύεται η κοινωνική λειτουργία της ιδιοκτησίας. Βέβαια η κλασική αντίληψη για την ιδιοκτησία δεν εκφράστηκε ποτέ στον ελληνικό Αστικό Κώδικα. Ωστόσο υπάρχουν πολλοί περιορισμοί για την ιδιοκτησία με βάση το δημόσιο συμφέρον, με αποτέλεσμα να αλλοιώνεται σημαντικά το δικαίωμα της κυριότητας και της ιδιοκτησίας έτσι όπως παρουσιάζεται στον Αστικό Κώδικα.³

Από νομικής πλευράς τα πράγματα χωρίζονται σε εντός και εκτός συναλλαγής. Αυτά που είναι εκτός συναλλαγής είναι αυτά που είναι ίδια για όλους, όπως ο αέρας, το νερό κ.α. Αυτά που είναι εντός συναλλαγής χωρίζονται σε πράγματα που θεωρούνται κοινόχρηστα και σε πράγματα που έχουν θρησκευτικό, δημόσιο και κοινοτικό σκοπό. Αυτά που ανήκουν στην κοινή χρήση είναι για παράδειγμα ο δρόμος, το λιμάνι, οι πλατείες κ.α. Σε αυτά τα πράγματα οι πολίτες έχουν τη εξουσία, ακόμα κι αν ανήκουν στο Δημόσιο. Αν λοιπόν το Δημόσιο που έχει την κυριότητα προσβάλλει όλα τα παραπάνω, οι πράξεις του ακυρώνονται από το Συμβούλιο της Επικρατείας.⁴

Όλοι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα χρήσης των κοινόχρηστων πραγμάτων. Το δικαίωμά τους στην κοινή χρήση δε μπορεί ποτέ να αχρηστευθεί ή να μην υπολογιστεί. Η κοινή χρήση δεν έχει να κάνει μόνο με το εάν κάποιος εκμεταλλευθεί από οικονομικής απόψεως τα δημόσια πράγματα (αυτό πραγματοποιείται μόνο αν αποκτήσει ειδική άδεια).

¹ Δ. Καλλινίκου, Η Νομολογία για την Πνευματική Ιδιοκτησία, σ. 12-13.

² Βλ. Πνευματική Ιδιοκτησία, διαθέσιμο στο : <https://legal.heal-link.gr/index.php/intellectual-property> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/12/19).

³ Ό.π.

⁴ Ό.π.

Όσον αφορά τα ακίνητα, η κυριότητα μπορεί να αποκτηθεί με σύμβαση ή με χρησικτησία. Για παράδειγμα αν ένα αντικείμενο που επεξεργάζεται κάποιος για κάποιον άλλο, τότε το αντικείμενο αυτό ανήκει αποκλειστικά στο άτομο για το οποίο προορίζεται. Στον κατασκευαστή του αντικειμένου ανήκει μόνο εάν η αξία της εργασίας είναι ανώτερη από την αξία των υλικών του αντικειμένου (ΑΚ 1061). Αν ο κατασκευαστής του αντικειμένου γνώριζε ότι η ύλη είναι ξένη και παρ' όλα αυτά επεδίωξε την κυριότητά του, τότε το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να μεταβιβάσει το αντικείμενο στον κύριο κάτοχο της ύλης.

Σε αντίθεση με την αντίστοιχη γερμανική ρύθμιση που προβλέπεται ότι ο κατασκευαστής είναι ο κύριος κάτοχος του αντικειμένου, εκτός και αν η αξία της εργασίας του είναι κατά πολύ λιγότερη από την αξία της ύλης. Τόσο η ελληνική όσο και η γερμανική ρύθμιση έχουν δεχτεί μεγάλη κριτική. Πιο συγκεκριμένα η ελληνική ρύθμιση βασίζεται στο γεγονός ότι η παραγωγική εργασία, εφόσον είναι ανώτερη από την αξία της ύλης, πρέπει να αντιστοιχεί στον κατασκευαστή. Αυτό υποστηρίζεται και από το νόμο, ότι δηλαδή το άτομο που κατέβαλλε μεγάλη προσπάθεια για τη δημιουργία αντικειμένου έφτιαξε ένα νέο πράγμα. Ο νόμος επίσης προϋποθέτει την περιποίηση ή αποκατάσταση του πράγματος. Η ελληνική ρύθμιση φαίνεται να έχει πάρει μόνο θεωρητικές διαστάσεις. Από όλα τα παραπάνω δημιουργείται ένας «κοινός χώρος» στα πλαίσια του οποίου διαχωρίζεται το ιδιωτικό από το δημόσιο. Υπάρχει βέβαια και ο «άλλος κοινός χώρος», ο οποίος μπορεί να πάρει μόνο αρνητική σημασία, αφού σε αυτόν δεν έχει κανείς το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας.⁵

1.2 Δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας

Δίκαιο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας είναι τα αποκλειστικά δικαιώματα των πνευματικών δημιουργών στο έργο τους. Έχει αναφερθεί ότι οι λέξεις «πνευματική ιδιοκτησία» είναι παραπλανητικές. Οι λέξεις αυτές αφορούν το δικαίωμα που έχουν οι δημιουργοί πάνω στα έργα τους και όχι το δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι απόλυτο και αποκλειστικό γιατί ο δημιουργός έχει δικαίωμα να στραφεί εναντίον όλων όσων επιχειρούν να προσβάλλουν το έργο του (απόλυτο δικαίωμα) και επίσης είναι αυτός που έχει την κυριότητα να επιτρέψει ή να απαγορεύσει τη διαχείριση του έργου του από τρίτους (αποκλειστικό δικαίωμα). Το πνευματικό δικαίωμα εφαρμόζεται σε έργα λογοτεχνίας και τέχνης όπως θέατρο, ζωγραφική, βιβλία κ.α. αλλά και σε διάφορες βάσεις δεδομένων.

⁵ Κανελλοπούλου-Μπότη Μ., Το Δίκαιο της πληροφορίας, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004, σελίδες 40-42.

Γενικά τα βασικά στοιχεία ενός έργου είναι να έχει μορφή και να είναι πρωτότυπο. Τα έργα που δε διαθέτουν αυτά τα δύο βασικά στοιχεία, δηλαδή που δεν έχουν μορφή και δεν είναι πρωτότυπα δεν προστατεύονται από την πνευματική ιδιοκτησία.

Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας εμπλέκεται και στη βιομηχανική ιδιοκτησία με τη μορφή βάσεων δεδομένων, στην οποία ανήκουν οι κανόνες που αφορούν τα εμπορικά σήματα, τα βιομηχανικά σχέδια αλλά και τα επιχειρηματικά απόρρητα. Σε τέτοιες περιπτώσεις τα δικαιώματα που βρίσκονται σε Η/Υ μπορούν να προστατευθούν με τις διατάξεις περί επιχειρηματικού απορρήτου. Στο κοινό δίκαιο, όλα τα προαναφερθέντα, μαζί με τα πνευματικά δικαιώματα αποτελούν έργα λόγου, τέχνης και ανήκουν στο δίκαιο της διανοητικής ιδιοκτησίας.

Στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας γίνεται διαχωρισμός μεταξύ πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Επίσης έχουν προκύψει κι άλλες μορφές πνευματικής ιδιοκτησίας κατά τα τελευταία χρόνια που δε μπορούν να ενταχθούν στις παλαιές κατηγορίες. Στο κοινό δίκαιο σημαντική θέση έχει η έννοια της πρωτοτυπίας για την προστασία του λόγω του copyright. Βέβαια για τη μη προστατευόμενη ιδέα αντιπαρατίθεται η έκφραση και όχι η μορφή. Σημασία πρέπει να έχει ότι οι ιδέες και τα γεγονότα πρέπει να είναι ελεύθερα και να ανήκουν σε όλους. Συνεπώς σε αυτά δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας και αυτό είναι απολύτως λογικό, αφού ένα γεγονός δεν ανήκει σε κάποιον. Ακόμα και στις βάσεις δεδομένων που σχετίζονται με τους Η/Υ αμφισβητείται το αν τελικά ο κατασκευαστής τους μπορεί να έχει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας για εφαρμογές που είναι κοινές για όλους.⁶

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί ότι το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας ασχολείται με την προστασία πνευματικών δικαιωμάτων σε Η/Υ, προστασία πνευματικών δικαιωμάτων σε βάσεις δεδομένων και προστασία πνευματικών δικαιωμάτων σε έργα που δημοσιεύονται στο Διαδίκτυο. Έχει γίνει ευρέως γνωστό ότι η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει δημιουργήσει εντάσεις στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Είναι κάπως παράλογο και περίεργο να προστατεύονται έργα που έχουν προκύψει από αντιγραφή, αφού στα έργα αυτά ο δημιουργός

⁶ Συνοδινού, Τ.Ε. (2001). Το κριτήριο της πρωτοτυπίας στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρώπη. Αρμενόπουλος, Ιούνιος 2001.

τους είναι κάποιος άλλος από αυτόν που με μια κίνηση αντέγραψε ένα μεγάλο μέρος πληροφοριών.⁷

Είναι φανερό ότι η πνευματική ιδιοκτησία βρίσκεται σε αντίθεση με την ανοιχτή πρόσβαση. Ο τρόπος για να απελευθερωθεί η πρόσβαση για τα δεδομένα δεν είναι τίποτα άλλο παρά οικονομικός. Η εύκολη πρόσβαση στα δεδομένα τροφοδοτεί την αγορά αυτών των δεδομένων. Σημαντική θέση έχει το δικαίωμα προστασίας της ελευθερίας έκφρασης, τα οποίο περιλαμβάνει και το δικαίωμα πληροφόρησης. Βέβαια και η πνευματική ιδιοκτησία έχει δημιουργηθεί με σκοπό την προώθηση της γνώσης. Πολλά οικονομικά μοντέλα φανερώνουν ότι η πνευματική ιδιοκτησία είναι το μοναδικό κίνητρο του δημιουργού για την προστασία των έργων του και η προστασία αυτή προϋποθέτει και την εξέλιξη των έργων του με την δημιουργία ακόμα περισσότερων. Τόσο η πνευματική ιδιοκτησία όσο και τα ανοιχτά δεδομένα στοχεύουν στο να εξελιχθεί η αγορά. Έτσι λοιπόν με αυτήν την προοπτική, έργα που δημιουργούνται στο δημόσιο τομέα είναι προστατευμένα από την πνευματική ιδιοκτησία. Ωστόσο, αν ένα έργο έχει δημιουργηθεί στο δημόσιο τομέα δε σημαίνει ότι η πρόσβασή του θα είναι εύκολη.

Τίθεται λοιπόν το ζήτημα της πνευματικής ιδιοκτησίας και της ανοιχτής πρόσβασης. Για την επίλυση αυτού του ζητήματος πρέπει να αναφερθεί ένας από τους βασικούς κανόνες της πνευματικής ιδιοκτησίας, ότι δηλαδή οι ιδέες και οι πληροφορίες που είναι κοινές για όλους δεν προστατεύονται. Η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύει μόνο τα πρωτότυπα έργα ενώ όλες οι άλλες απλές πληροφορίες είναι κοινές για όλους. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρει ότι ένα πρωτότυπο έργο είναι απόλυτα προστατευμένο, σε σχέση με τα απλά δεδομένα.

Βέβαια πρέπει να αναφερθεί μια εξαίρεση που αφορά τα αδημοσίευτα έργα, τα οποία προστατεύουν τους εκδότες των συγκεκριμένων αδημοσίευστων έργων, τα οποία ανήκουν στους δημιουργούς τους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκρινε ότι είναι αδικαιολόγητο ένα έργο του δημοσίου να προστατεύεται αμέσως μετά την ψηφιοποίησή του.

Στο σημείο αυτό ενσωματώνονται και οι βιβλιοθήκες, οι οποίες έρχονται αντιμέτωπες με δύο προβλήματα: το πρόβλημα των τιμών και το πρόβλημα των αδειών. Βέβαια έχει αναφερθεί ότι τα ουσιαστικά προβλήματα των βιβλιοθηκών δεν είναι τα παραπάνω, τα οποία σχετίζονται με την πνευματική ιδιοκτησία, αλλά ότι οι εκδότες επιβάλλουν συμβατικές

⁷ Κανελλοπούλου-Μπότη Μ., Το Δίκαιο της πληροφορίας, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004.

ρήτρες ψηφιακού περιεχομένου. Για όλα τα προηγούμενα υπάρχουν λύσεις που σχετίζονται με το δίκαιο προστασίας ανταγωνισμού ή το δίκαιο προστασίας καταναλωτή και σίγουρα δεν αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία.⁸

1.3 Οργανισμός πνευματικής ιδιοκτησίας (ΟΠΙ)

Ο ΟΠΙ είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Ιδρύθηκε σύμφωνα με το άρθρο 69 Ν.2121/1993 που φορά την «Πνευματική Ιδιοκτησία, Συγγενικά Δικαιώματα και Πολιτιστικά Θέματα».⁹

Ο οργανισμός διοικείται από επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο. Ο σκοπός του Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας είναι η προστασία όχι μόνο των δημιουργών αλλά και των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων. Επίσης ένας ακόμη σκοπός του ΟΠΙ είναι η μέριμνα για την εφαρμογή του Ν. 2121/1993 και των διεθνών συμβάσεων, η εποπτεία των οργανισμών συλλογικής διαχείρισης και η νομοπαρασκευαστική εργασία σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων. Ο ΟΠΙ έχει αρκετές αρμοδιότητες, ανάμεσα σε αυτές είναι να ασχολείται γενικά με κάθε πρόβλημα που εμφανίζεται στον χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων. Επίσης εκπροσωπεί την Ελλάδα στους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς καθώς και στα Όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁰

Ο Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας ουσιαστικά λειτουργεί ως επόπτης της του συστήματος προστασίας των δικαιωμάτων των δημιουργών και δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων. Ακόμη, προσαρμόζει τις τελευταίες εξελίξεις σε κοινοτικό και διεθνές επίπεδο στην Ελλάδα συμβάλλοντας στην προαγωγή της δημιουργικότητας και του πολιτισμού.¹¹

Τέλος, πραγματοποιεί σεμινάρια που αφορούν την ενημέρωση των δημιουργών, δικηγόρων, δικαστών, διοικητικών υπαλλήλων, δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων, φοιτητών, σπουδαστών σχετικά με θέματα συγγενικών δικαιωμάτων και πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ παρέχει πληροφορίες σχετικά με τα θέματα αυτά.¹²

⁸ Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας, διαθέσιμο στο : <https://www.opi.gr/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 18/12/19).

⁹ Ό.π.

¹⁰ Ό.π.

¹¹ Καλλινίκου Δ., Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2005.

¹² Ό.π.

1.4 Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία

Ο νόμος που αφορά την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων είναι ο 4481/2017. Στόχος του συγκεκριμένου νόμου είναι η προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2014/26/ΕΕ. Η Οδηγία αυτή σχετίζεται με τη συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων, αλλά και τη χορήγηση πολυεδαφικών αδειών για επιγραμμικές χρήσεις μουσικών έργων στην εσωτερική αγορά, επίσης αφορά τη ρύθμιση της λειτουργίας των οργανισμών συλλογικής διαχείρισης ή συλλογικής προστασίας δικαιωμάτων και των ανεξάρτητων οντοτήτων διαχείρισης, καθώς και την τροποποίηση διατάξεων του Ν. 2121/1993.¹³

Ο νόμος έχει τις εξής αλλαγές:

1. Κυρώσεις που αφορούν την προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων στο Διαδίκτυο
- 2 Αμοιβή 2% της αξίας Η/Υ και tablets με μέγεθος RAM άνω των 4 GB, τα οποία πηγαίνουν στους δημιουργούς
3. Άρση απορρήτου για προσβολές δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στο διαδίκτυο (Επιτρέπεται η άρση απορρήτου για τη διακρίβωση προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων στο διαδίκτυο σε βαθμό κακουργήματος)
4. Δημόσιος δανεισμός έργων από δημόσιες βιβλιοθήκες. (Επιτρέπεται , χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, ο δημόσιος δανεισμός έργων από τις βιβλιοθήκες των δημοσίων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες).¹⁴

¹³ Βλ. <https://legal.heal-link.gr/index.php/intellectual-property> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/12/19).

¹⁴ Ο.π.

1.5 Κυρώσεις για προσβολές δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων στο διαδίκτυο

Στην περίπτωση που προσβάλλεται στο διαδίκτυο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικό δικαίωμα, ο δικαιούχος μπορεί να ακολουθήσει την εξής διαδικασία. Σαν δικαιούχο στην περίπτωση μας ορίζουμε κάποιον που προσβάλλεται στο διαδίκτυο, ή κάποιον οργανισμό συλλογικής διαχείρισης ή προστασίας, στους οποίους έχει ανατεθεί η διαχείριση ή η προστασία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η διαδικασία αυτή δεν αφορά την περίπτωση προσβολής που τελείται από τελικούς χρήστες με την τηλεφόρτωση έργων (downloading) ή με τη ρευμάτωση δεδομένων συνεχούς ροής (streaming) ή σε περιπτώσεις ανταλλαγής αρχείων μέσω ομότιμών δικτύων (peer to peer). Ακόμη, η συγκεκριμένη διαδικασία δεν θίγει τη διαδικασία που προβλέπεται από τον Κανονισμό Διαχείρισης και Εκχώρησης Ονομάτων Χώρου με κατάληξη .gr της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, ο οποίος καταρτίζεται με απόφαση της ΕΕΤΤ.¹⁵

Για την εφαρμογή της διαδικασίας που προβλέπεται στο παρόν άρθρο συνιστάται, με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού, Επιτροπή για τη γνωστοποίηση διαδικτυακής προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων, η οποία συνεπικουρείται από το προσωπικό του ΟΠΙ. Η επιτροπή είναι τριμελής, έχει τριετή θητεία και αποτελείται από:

- Τον πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΠΙ και τον αναπληρωτή του (τον αντιπρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΠΙ)
- Έναν εκπρόσωπο της ΕΕΤΤ και τον αναπληρωτή του,
- Έναν εκπρόσωπο της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και τον αναπληρωτή του,
- Ο Πρόεδρος της Επιτροπής (είναι ο πρόεδρος του ΟΠΙ) και ο γραμματέας είναι ο εκπρόσωπος της ΕΕΤΤ¹⁶

¹⁵ Βλ. <https://www.opi.gr/vivliothiki/2121-1993> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 20/12/19).

¹⁶ Ο.π.

Κάθε που αφορά τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες της Επιτροπής. Μετά καθορίζεται από απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού. Σχετικά με τον καθορισμό της αμοιβής των συμμετεχόντων στην Επιτροπή ισχύουν οι διατάξεις του άρθρου 21 του ν. 4369/2016.¹⁷

Οι δικαιούχοι θα πρέπει να υποβάλλουν αίτηση στην Επιτροπή είτε αυτοπροσώπως είτε ηλεκτρονικά για άρση της προσβολής. Πιο αναλυτικά, θα πρέπει να συμπληρωθεί μια ειδικά προδιατυπωμένη και αναρτημένη αίτηση προς την Επιτροπή, στην οποία επισυνάπτεται κάθε έγγραφο που αναφέρεται σε αυτήν ως υποχρεωτικό, καθώς και κάθε άλλο στοιχείο πρόσφορο να αποδείξει το δικαίωμά του. Προϋπόθεση του παραδεκτού υποβολής της αίτησης είναι ο δικαιούχος να έχει κάνει χρήση της αντίστοιχης διαδικασίας που προβλέπεται από τον πάροχο και η διαδικασία αυτή, ενώ έχει ολοκληρωθεί εντός εύλογου χρόνου, να μην έχει τελεσφορήσει.

Η Επιτροπή μέσα σε δέκα εργάσιμες ημέρες από τη λήψη της αίτησης αποφασίζει είτε να θέσει την υπόθεση στο αρχείο είτε να συνεχίσει τη διαδικασία. Στην περίπτωση που η υπόθεση τίθεται στο αρχείο με πράξη της Επιτροπής, στην οποία αναφέρονται τουλάχιστον ένας από τους ακόλουθους λόγους:

- μη χρήση της προδιατυπωμένης αίτησης,
- έλλειψη επαρκούς πληροφόρησης,
- έλλειψη αρμοδιότητας,
- έλλειψη λόγων και επαρκών αποδεικτικών στοιχείων,
- απόσυρση της αίτησης πριν από την εξέτασή της,
- μη καταβολή του τέλους εξέτασης της υπόθεσης,
- λήψη άδειας χρήσης δικαιωμάτων,

¹⁷ Ο.π.

Στην δεύτερη περίπτωση, η Επιτροπή ενημερώνει τους παρόχους πρόσβασης στο διαδίκτυο καθώς και τον πάροχο υπηρεσίας φιλοξενίας, τους διαχειριστές και τους ιδιοκτήτες των αναφερόμενων στην αίτηση ιστοσελίδων. Η γνωστοποίηση αυτή αναφέρει τα δικαιώματα που προσβάλλονται αλλά και τις διατάξεις του νόμου που σύμφωνα με τον δικαιούχο έχουν παραβιαστεί.

Ο αποδέκτης της έχει περιθώριο συμμόρφωσης εκουσίως στο αίτημα του αιτούντος ή να λάβει από αυτόν τη σχετική άδεια εντός δέκα εργάσιμων ημερών από την ημερομηνία της λήψης της γνωστοποίησης. Εναλλακτικά μπορεί να υποβάλλει αντιρρήσεις στην Επιτροπή εντός πέντε εργάσιμων ημερών από την ημερομηνία της λήψης της γνωστοποίησης αποστέλλοντας ταυτόχρονα όλα τα αποδεικτικά στοιχεία, από τα οποία προκύπτει, ιδίως, ότι δεν υφίσταται προσβολή. Στην περίπτωση της εκούσιας συμμόρφωσης του αποδέκτη της γνωστοποίησης εκδίδεται απόφαση της Επιτροπής στην οποία αναφέρεται ρητά η οικειοθελής συμμόρφωσή του. Μετά τη λήξη της προθεσμίας για υποβολή αντιρρήσεων και όπου κρίνεται απαραίτητο, η Επιτροπή αιτείται από οποιοδήποτε μέρος την προσκόμιση επιπλέον στοιχείων εντός πέντε εργάσιμων ημερών.

Η Επιτροπή μέσα σε πέντε μέρες από τη λήξη των προθεσμιών εξετάζει την υπόθεση και το αργότερο εντός σαράντα εργάσιμων ημερών από την υποβολή της αίτησης κοινοποιεί στους αποδέκτες την απόφαση με την οποία:

A) είτε θέτει την υπόθεση στο αρχείο με αιτιολογημένη πράξη της, αν δεν διαπιστωθεί προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ή/και συγγενικών δικαιωμάτων,

B) είτε, αν διαπιστωθεί προσβολή, εκδίδει αιτιολογημένη απόφαση της, με την οποία καλεί του αποδέκτες αυτής να συμμορφωθούν με αυτήν εντός προθεσμίας όχι μεγαλύτερης των τριών εργάσιμων ημερών από την επίδοσή της προς αυτούς.

Σε περίπτωση που οι προθεσμίες της παραγράφου 5 παραταθούν με απόφαση της Επιτροπής βάσει του έβδομου εδαφίου της, η προθεσμία των 40 εργάσιμων ημερών του πρώτου εδαφίου της παρούσας επεκτείνεται σε 60 εργάσιμες ημέρες. Σε περίπτωση που διαπιστωθεί προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, τότε καλούνται οι αποδέκτες της γνωστοποίησης να απομακρύνουν το περιεχόμενο που προσβάλλει το δικαίωμα από την ιστοσελίδα. Εάν η ιστοσελίδα στην οποία βρίσκεται το περιεχόμενο φιλοξενείται σε διακομιστή που βρίσκεται εντός της ελληνικής επικράτειας, η Επιτροπή καλεί τους αποδέκτες της γνωστοποίησης να απομακρύνουν το συγκεκριμένο περιεχόμενο. Στην

περίπτωση που διαπιστωθεί πως υπάρχει προσβολή μεγάλης κλίμακας, τότε η Επιτροπή έχει το δικαίωμα να διακόψει την πρόσβασης. Αν η ιστοσελίδα φιλοξενείται σε διακομιστή εκτός της ελληνικής επικράτειας, καλούνται οι πάροχοι πρόσβασης στο διαδίκτυο να διακόψουν την πρόσβαση στο περιεχόμενο.

Σε περίπτωση που δεν υπάρξει συμμόρφωση προς το διατακτικό της απόφασης, η Επιτροπή επιβάλλει πρόστιμο ποσού 500 έως 1000 ευρώ για κάθε ημέρα μη συμμόρφωσης. Ανάμεσα στα κριτήρια λαμβάνονται υπόψη είναι η βαρύτητα της προσβολής, αλλά και η επανάληψή της. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Πολιτισμού και Αθλητισμού καθορίζονται η διαδικασία επιβολής και είσπραξης του προστίμου, οι αρμόδιες υπηρεσίες είσπραξης, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα.¹⁸

¹⁸ Δημοσίευση νόμου 4481/2017 για την πνευματική ιδιοκτησία, <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/dimosieythike-o-nomos-4481-2017-gia-tin-pneymatiki-idioktisia-analytika-oi-allages> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 24/12/19).

1.6 Δικαίωμα προστασίας Βάσεων Δεδομένων

Το δικαίωμα προστασίας βάσεων δεδομένων δημιουργήθηκε το 1996. Στην Ελλάδα η Οδηγία ενσωματώθηκε ικανοποιητικά με το ν. 2819/2000. Πιο αναλυτικά, ως βάση δεδομένων θεωρείται «η συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξαρτήτων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή με άλλο τρόπο».¹⁹ Επίσης σε αυτό τον ορισμό υπάγονται τόσο οι ηλεκτρονικές, όσο και οι μη ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων. Ο όρος «βάση δεδομένων» περιλαμβάνει κάθε είδους συλλογές έργων, λογοτεχνικών, καλλιτεχνικών, μουσικών ή άλλων ή άλλο υλικό, όπως κείμενα, ήχους, εικόνες, αριθμούς, πραγματικά στοιχεία και δεδομένα, στις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων περιλαμβάνονται και τα CD-ROM και CD-I.²⁰

Επιπρόσθετα με την Οδηγία 96/9 ΕΟΚ έχουμε τη θέσπιση του συστήματος «διπλής προστασίας» των βάσεων δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, προστατεύονται είτε με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, είτε με το νέο, ειδικής φύσης δικαίωμα του κατασκευαστή βάσης δεδομένων. Αντικείμενο προστασίας με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι οι βάσεις δεδομένων, οι οποίες λόγω αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα.²¹

¹⁹ Αρ. 1 παρ. 2 της Οδηγίας 96/9 ΕΟΚ και παρ. 2α του αρ. 2 του ν. 2121/1993, που προστέθηκε με το αρ. 7 παρ. 1 ν. 2819/2000.

²⁰ Βλ. <http://efotopoulou.gr/i-prostasia-ton-vaseon-dedomenon-stin-pnevmatiki-idioktisia/>

²¹ Αρ. 3 παρ. 1 της Οδηγίας 96/9 και παρ. 2α του αρ. 2 ν. 2121/1993.

1.7 Νέα Οδηγία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στην ψηφιακή εποχή

Η Νέα Οδηγία δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αφορά τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην εποχή. Μερικά άρθρα της συγκεκριμένης οδηγίας, όπως αυτό για τα upload filter δέχθηκαν έντονη κριτική. Όπως αναφέρουν τα αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα, οι νέοι κανόνες θα εξασφαλίσουν προστασία για τους καλλιτέχνες και τους δημιουργούς.²²

Μεταξύ άλλων, η Οδηγία προβλέπει ότι:

- 1) Οι διαδικτυακές πλατφόρμες πλέον υπεύθυνες για το περιεχόμενο που αναρτούν οι χρήστες
- 2) Κάποιες κατηγορίες όπως τα «memes» και τα αρχεία GIF, αποτελούν εξαίρεση
- 3) Οι σύνδεσμοι προς ειδησεογραφικά άρθρα, οι οποίοι συνοδεύονται από «μεμονωμένες λέξεις ή πολύ σύντομα αποσπάσματα» μπορούν να διαμοιράζονται ελεύθερα.
- 4) Μερίδιο από τα έσοδα που κερδίζουν οι εκδότες παίρνουν οι δημοσιογράφοι
- 5) Οι νεοφυείς επιχειρήσεις θα υπόκεινται σε ελαφρύτερες υποχρεώσεις.

Το Συμβούλιο της ΕΕ αναφέρει ότι η οδηγία επιλύει διάφορα θέματα, τα οποία μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες:

A) Προσαρμογή στο ψηφιακό και διασυνοριακό περιβάλλον των εξαιρέσεων/περιορισμών στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας .

Η οδηγία εισάγει υποχρεωτικές εξαιρέσεις στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας για τους σκοπούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων, των δραστηριοτήτων επιγραμμικής διδασκαλίας και της διατήρησης και επιγραμμικής διάδοσης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

B) Βελτίωση των πρακτικών αδειοδότησης ώστε να διασφαλιστεί ευρύτερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της πνευματικής δημιουργίας.

Η οδηγία προβλέπει εναρμονισμένους κανόνες που διευκολύνουν:

²² Δημοσίευση νέας Οδηγίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στην ψηφιακή εποχή, <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/dimosieythike-i-nea-odigia-gia-ta-dikaiomata-pneumatikis-idioktisias-stin-psifiaki-epohi> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 29/12/19).

1. Την εκμετάλλευση των έργων που έχουν πάψει να διατίθενται στο εμπόριο (έργα μη διαθέσιμα στο εμπόριο),
2. Την έκδοση συλλογικών αδειών με δυνατότητα επέκτασης και
3. Την εκκαθάριση δικαιωμάτων οπτικοακουστικών έργων σε πλατφόρμες που διαθέτουν βίντεο μετά απο παραγγελία

Οι δημιουργοί έργων που είναι ενσωματωμένα σε εκδόσεις Τύπου θα δικαιούνται ένα ποσοστό των εσόδων του εκδότη Τύπου που απορρέουν από αυτό το νέο δικαίωμα.

Όσον αφορά τις πλατφόρμες διαμοιρασμού διαδικτυακού περιεχομένου, οι οποίες βασίζονται στο μοντέλο αναφόρτωσης περιεχομένου από τους χρήστες, η οδηγία ξεκαθαρίζει το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργούν.²³

²³ Ο.π.

1.8 Οι τελευταίες εξελίξεις για την πνευματική ιδιοκτησία

Κατά τα τελευταία χρόνια οι βιβλιοθήκες ασχολούνται με τον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας, διότι χωρίς αυτόν δε θα μπορούσε να υπάρξει σωστή μελέτη για το καθεστώς τους. Το 2012 ψηφίσθηκε καθεστώς με την προοπτική να δίνεται η δυνατότητα αξιοποίησης έργων από τις βιβλιοθήκες, επειδή για ορισμένους λόγους είναι αδύνατο να βρεθεί ο δημιουργός του έργου. Το καθεστώς αυτό έχει στόχο τον περιορισμό της πνευματικής ιδιοκτησίας προς όφελος της ανοιχτής πρόσβασης. Επίσης οι εξαιρέσεις της πνευματικής ιδιοκτησίας, οι οποίες εξετάζονται και από το ευρωπαϊκό δικαστήριο έχουν και πάλι επιρροή στην ανοιχτή πρόσβαση.

Πιο αναλυτικά το TU Darmstadt διαχειρίζεται μια ηλεκτρονική βιβλιοθήκη με ηλεκτρονικό αναγνωστήριο, στην οποία ο αναγνώστης έχει τη δυνατότητα να βρει οποιοδήποτε σύγγραμμα που ανήκει στη συλλογή αυτής της βιβλιοθήκης. Το 2009 η Ulmer έκανε πρόταση στο TU Darmstadt να κάνει χρήση του ηλεκτρονικού βιβλίου, όμως εκείνο δεν δέχτηκε την πρόταση. Αν και υπάρχει η δυνατότητα αναγνώρισης βιβλίου σε ηλεκτρονική βιβλιοθήκη, δεν είναι εφικτή η αναγνώριση περισσότερων αντιτύπων του ίδιου έργου. Οι αναγνώστες είχαν τη δυνατότητα να αποθηκεύουν ένα μέρος ή και ολόκληρο το βιβλίο που διάβαζαν είτε σε USB είτε να το μεταφέρουν γραπτώς σε χαρτί.

Η ψηφιοποίηση είναι η αναπαράσταση ενός αντικειμένου από αναλογικό σε ψηφιακό και το πρόβλημα που προκύπτει στη διαδικασία της ψηφιοποίησης είναι ότι μπορεί να πραγματοποιηθεί κάτω από κάποιες εξαιρέσεις. Οι βιβλιοθήκες λοιπόν οφείλουν να προβάλλουν το έργο τους στο κοινό και να μην ωφελούνται από τις όποιες εξαιρέσεις μόνο ως προς το δικαίωμα αναπαραγωγής του έργου. Το δικαστήριο αναφέρει ότι «οι εξαιρέσεις θα οδηγούσαν σε κενό περιεχομένου το οποίο θα έχανε την αποτελεσματικότητά του και δεν θα υπήρχε το δικαίωμα ψηφιοποίησης των οικείων έργων». Η παραπάνω άποψη δε σημαίνει ότι μπορούν όλα τα έργα που έχει μια βιβλιοθήκη να ψηφιοποιούνται, αλλά ότι η ψηφιοποίηση ενός έργου είναι καλό να πραγματοποιείται κυρίως όταν υπάρχει ανάγκη για χρήση ή μελέτη σε μέλη του κοινού.²⁴

²⁴ Jouglaux Ph., Ανοιχτή πρόσβαση και πνευματική ιδιοκτησία: ισορροπίες, συγκρούσεις και αντιφάσεις, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

1.9 Ερωτήματα που αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία

Στην ενότητα αυτή θα αναφερθούν κάποια βασικά ερωτήματα μαζί με τις απαντήσεις τους που αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία.

1) Ποια είναι η έννοια της προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας; Μπορεί να έχω προβλήματα σε περίπτωση προσβολής του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας; Τι θα συμβεί αν δεν γνωρίζω ότι διαπράττω προσβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας;

Σε περίπτωση προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας, ο νόμος προβλέπει αστικές και ποινικές κυρώσεις. Πιο συγκεκριμένα προβλέπει τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, ρυθμίσεις για την απόδειξη της προσβολής και σε ορισμένες περιπτώσεις διοικητικές κυρώσεις. Όταν κάποιος προσβάλλει σκοπίμως την πνευματική ιδιοκτησία ή τα συγγενικά δικαιώματα άλλου, είναι υποχρεωμένος να καταβάλει αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης.²⁵

2) Υπό ποιες προϋποθέσεις μπορώ να χρησιμοποιήσω ένα έργο που έχει δημιουργηθεί από κάποιο άλλο πρόσωπο και προστατεύεται με την πνευματική ιδιοκτησία; Με έχουν πληροφορήσει ότι η χρήση έργων που έχουν δημιουργηθεί από άλλους αποτελεί παράθεση αποσπάσματος και κατά συνέπεια η χρήση αυτή επιτρέπεται πάντοτε.

Η άδεια αυτή θεωρείται αναγκαία και χορηγείται στο πλαίσιο συμβάσεων ή αδειών εκμετάλλευσης που καταρτίζονται εγγράφως και μπορεί να συνεπάγονται την καταβολή αμοιβής. Μία σειρά νομοθετικών πρωτοβουλιών θέσπισαν το νομικό πλαίσιο για τα ανοικτά δεδομένα, όπως ο νόμος για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών και δεδομένων του δημόσιου τομέα, ο νόμος για τη Διαύγεια και ο νόμος για τα γεωχωρικά δεδομένα. Η ανοικτή πρόσβαση υποστηρίζεται στην Ελλάδα από την ακαδημαϊκή και επιστημονική κοινότητα με στόχο την προώθηση της ελεύθερης ανταλλαγής πληροφοριών, την ανοικτή πρόσβαση σε επιστημονικό υλικό και τη δημόσια διάθεση και διαφύλαξη ψηφιακού περιεχομένου. Επίσης, είναι γεγονός ότι πολλά έργα δημοσιεύονται στο πλαίσιο αδειών ανοικτού περιεχομένου. Η περαιτέρω χρήση αυτών των έργων, παρότι εξακολουθεί να υπόκειται στους όρους της άδειας που χορηγεί ο δικαιούχος, τις περισσότερες φορές δεν προϋποθέτει την προηγούμενη άδεια του δικαιούχου.²⁶

²⁵ EUIPO, European Union Intellectual Property Office Observatory, <https://euipo.europa.eu/ohimportal/el/web/observatory/faqs-on-copyright-el>

²⁶ Ο.π.

Ωστόσο, η ελληνική νομοθεσία σχετικά με την πνευματική ιδιοκτησία προβλέπει έναν κλειστό κατάλογο περιορισμών. Πιο συγκεκριμένα, θεωρείται επιτρεπτή η παράθεση συντόμων αποσπασμάτων από έργο κάποιου δημιουργού, το οποίο είναι νόμιμο για την υποστήριξη της γνώμης εκείνου που παραθέτει ή την κριτική της γνώμης άλλου, εφόσον η παράθεση των αποσπασμάτων είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη. Η παράθεση του αποσπάσματος πρέπει να συνοδεύεται από την ένδειξη της πηγής και των ονομάτων του δημιουργού και του εκδότη, εφόσον τα ονόματα αυτά εμφανίζονται στην πηγή. Ωστόσο στην περίπτωση παράθεσης μεγάλων αυτή κρίνεται είναι παράνομη, ακόμη και όταν υπάρχει αναφορά σε πηγή.²⁷

4) Επιτρέπεται να χρησιμοποιήσω μουσικά έργα που προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία για την μουσική συνοδεία ενός βίντεο που έφτιαξα μόνος μου στο σπίτι με σκοπό τη αναφόρτωσή του σε διαδικτυακή πλατφόρμα οπτικοακουστικού περιεχομένου;

Στην περίπτωση διασκευής ενός μουσικού έργου χωρίς να υπάρχει άδεια από τον δημιουργό με σκοπό την δημοσίευση (αναφόρτωση) στα κοινωνικά δίκτυα, υπάρχει το ενδεχόμενο να διαπράττει προσβολή του δικαιώματος αναπαραγωγής και του δικαιώματος διασκευής. Ενδεχομένως επίσης στοιχειοθετείται προσβολή του ηθικού δικαιώματος και ειδικότερα του δικαιώματος αναγνώρισης της πατρότητας και του δικαιώματος περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου. Ωστόσο, η εθνική νομοθεσία αναφέρει κάπου ότι υπάρχει κάποια εξαίρεση σχετικά με το περιεχόμενο που παράγεται από χρήστες και ουσιαστικά δεν τίθεται θέμα για θέσπιση τέτοιας εξαίρεσης. Η παράθεση ολόκληρου έργου είναι παράνομη. Ορισμένες από τις πράξεις που θίγουν το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας μπορεί να είναι δικαιολογημένες δυνάμει της αρχής της ελευθερίας της έκφρασης αλλά δεν υπάρχει σχετική νομολογία που να το τεκμηριώνει.²⁸

5) Με ποιο τρόπο θα γνωρίζω εάν ένα έργο διατίθεται νόμιμα ή παράνομα στο διαδίκτυο;

Είναι γεγονός πως οι καταναλωτές δεν μπορούν να γνωρίζουν αν το έργο βρίσκεται νόμιμα ή παράνομα στο διαδίκτυο, αφού δεν υπάρχει επίσημο αρχείο καταγραφής των έργων που διατίθενται νόμιμα. Ο καταναλωτής μπορεί να θεωρήσει ότι το έργο διατίθεται νόμιμα εάν

²⁷ Ο.π.

²⁸ Ο.π.

υπάρχει δήλωση σχετικά με την πνευματικής ιδιοκτησίας που επιτρέπει τη χρήση των προστατευόμενων έργων ή αν υπάρχει δήλωση που να αναφέρει πως το ανήκει στον δημόσιο τομέα ή ότι το έργο είναι διαθέσιμο μετά από άδεια ανοικτού περιεχομένου. Σε περιπτώσεις που υπάρχει αμφιβολία, κρίνεται αναγκαίο να ζητηθεί η σχετική άδεια χρήσης από τον δημιουργό.

6) Αν έργα που προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία περιλαμβάνονται αυτόματα σε δικές μου δημοσιεύσεις από πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, έχω ευθύνη για αυτό; Συνιστά προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας; Τι θα συμβεί αν γίνει στην περίπτωση παραπομπής σε έργα με χρήση υπερσυνδέσμων ή με ενσωμάτωσή τους μέσω της χρήσης δυναμικών υπερσυνδέσμων στην προσωπική μου ιστοσελίδα ή στο ιστολόγιό μου;

Οι κανόνες που διέπουν την πνευματική ιδιοκτησία εφαρμόζονται και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στην περίπτωση που κάποιο έργο δημοσιευτεί (post) στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αυτή τη πράξη αποτελεί παρουσίαση του έργου στο κοινό. Ωστόσο υπάρχει περίπτωση που ο δημιουργός ή ο δικαιούχος δώσει άδεια για τη δημοσίευση του έργου δεν υπάρχει πρόβλημα με τον νόμο. Στην υπόθεση Svensson, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έκρινε ότι δεν συνιστά πράξη παρουσίασης στο κοινό η παροχή σε ιστότοπο συνδέσμων δυνάμενων να ενεργοποιηθούν με επιλογή (clickable links). Αυτό σημαίνει ότι ο ιδιοκτήτης του ιστότοπου μπορεί, χωρίς την άδεια των δικαιούχων του δικαιώματος του δημιουργού και χωρίς να πληρώσει κάποιο αντίτιμο, να ανακατευθύνει μέσω υπερσυνδέσμων, χρήστες του διαδικτύου σε έργα που βρίσκονται σε άλλο ιστότοπο. Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών στην απόφαση 5249/2014 αναφέρθηκε στην υπόθεση BestWater και αποφάνθηκε ότι η παραπομπή με χρήση υπερσυνδέσμων σε οπτικοακουστικά έργα που ήταν ελεύθερα διαθέσιμα σε δικτυακό τόπο δεν συνιστά πράξη προσβολής, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ορισμένα από τα έργα είχαν δημοσιευθεί και παρουσιασθεί στο κοινό χωρίς την άδεια των δικαιούχων. Ο τελικός χρήστης δεν έχει ευθύνη για προσβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας σε περίπτωση που το προστατευόμενο έργο καθίσταται αυτόματα διαθέσιμο σε λογαριασμό μέσου κοινωνικής δικτύωσης, για τον λόγο ότι δεν είχε την πρωτοβουλία αυτής της πράξης. Σε περίπτωση δικαστικής διαμάχης μπορεί να προταθεί ο περιορισμός της παράθεσης αποσπασμάτων από έργο άλλου, αλλά οι προϋποθέσεις εφαρμογής είναι αυστηρές. Ο διαμεσολαβητής μπορεί να έχει ευθύνη όταν ελέγχει το

περιεχόμενο που μεταδίδεται ή αποθηκεύεται και όταν οι ενέργειές του δεν περιορίζονται στην τεχνική διαδικασία χειρισμού και παροχής πρόσβασης.

Η ελληνική νομοθεσία προχώρησε στην ενσωμάτωση αυτολεξεί 12 έως 14 άρθρα της οδηγίας σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο. Πιο συγκεκριμένα, οι δικαιούχοι μπορούν να ζητήσουν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων κατά των διαμεσολαβητών, οι υπηρεσίες των οποίων χρησιμοποιούνται από τρίτο για την προσβολή του δικαιώματος του δημιουργού ή συγγενικού δικαιώματος.²⁹ Το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών με την απόφασή του 4658/2012 διέταξε τη λήψη προσωρινών τεχνικών μέτρων προκειμένου να μην μπορούν οι συνδρομητές παρόχων πρόσβασης στο διαδίκτυο να κατεβάζουν ψηφιακά έργα τα οποία παρανόμως είχαν περιληφθεί σε ιστοσελίδες του. Σε δύο άλλες υποθέσεις που ακολούθησαν, το ίδιο δικαστήριο αρνήθηκε να διατάξει την παρεμπόδιση της πρόσβασης γιατί έκρινε ότι το μέτρο αυτό ήταν δυσανάλογο δεδομένου ότι σε αυτή τη συγκεκριμένη ιστοσελίδα υπήρχε τόσο νόμιμο όσο και παράνομο περιεχόμενο.³⁰ Οι οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης αντέδρασαν και αιτήθηκαν τη λήψη των μέτρων στο Πολυμελές πρωτοδικείο Αθηνών όπου η απόφαση εκκρεμεί.³¹

Επίσης, χαρακτηριστική είναι η απόφαση ΕφΑθ 1909/2017. Η απόφαση αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού είναι η πρώτη απόφαση ελληνικού δικαστηρίου που εφαρμόζει την πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ (απόφαση GS Media) σχετικά με τη νομική αξιολόγηση της παροχής υπερσυνδέσμων (hyperlinks) για προστατευόμενα έργα που δημοσιεύθηκαν χωρίς την άδεια του δικαιούχου. Το δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση του ΠΠρΑθ 5249/2014, με την οποία είχε γίνει δεκτή η αγωγή διαχειριστή ιστοσελίδας, όπου συγκεντρώνονταν και δημοσιεύονταν υπερσύνδεσμοι τόσο προς προστατευόμενα έργα που βρίσκονταν αναρτημένα στο διαδίκτυο με την άδεια του δικαιούχου, όσο και προς έργα που είχαν δημοσιευθεί παράνομα. Βασικό κριτήριο θεωρήθηκε ότι ήταν η χρησιμοποίηση υπερσυνδέσμων για έργα που δεν υπήρχε κερδοσκοπικός σκοπός και συνεπώς δεν υφίστατο παρουσίαση στο κοινό. Με την απόφαση 1909/2017 το Εφετείο επιβεβαίωσε ότι ο ενάγων δεν είχε υποχρέωση να λάβει άδεια από τον αρμόδιο οργανισμό συλλογικής διαχείρισης, ούτε είχε την υποχρέωση να υπογράψει σύμβαση και να καταβάλλει προς αυτόν αμοιβή

²⁹ Ό.π.

³⁰ Αποφάσεις 13478/2014 & 10452/2015.

³¹ Ό.π.

προκειμένου να τοποθετεί στην ιστοσελίδα του υπερσυνδέσμους που οδηγούσαν τον χρήστη σε τρίτες ιστοσελίδες όπου βρίσκονταν δημοσιευμένα τα προστατευόμενα έργα.³²

7) Τι είναι η εύλογη αμοιβή (levies) που αφορά την αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση;

Σύμφωνα με τον νόμο 4540/2018 ορίζονται τα εξής μέσα για τα οποία οφείλεται εύλογη αμοιβή (levies) στην περίπτωση που έχουμε την αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση:

- συσκευές εγγραφής ήχου ή εικόνας ή ήχου και εικόνας,
- μαγνητικές ταινίες ή άλλοι υλικοί φορείς πρόσφοροι για την αναπαραγωγή ήχου ή εικόνας ή ήχου και εικόνας, στα οποία συμπεριλαμβάνονται οι υλικοί φορείς ψηφιακής αντιγραφής, ιδίως CD-RW, CD-R, DVD και άλλα αποθηκευτικά μέσα χωρητικότητας άνω των 4GB
- ηλεκτρονικοί υπολογιστές, φορητές ηλεκτρονικές συσκευές (tablets, έξυπνα κινητά τηλέφωνα smartphones),
- συσκευές ή εξαρτήματα ανεξάρτητα εάν λειτουργούν σε συνάρτηση ή μη με ηλεκτρονικούς υπολογιστές και χρησιμοποιούνται για την ψηφιακή αντιγραφή, μετεγγραφή ή με άλλο τρόπο αναπαραγωγή,
- φωτοτυπικές συσκευές και χαρτί κατάλληλο για φωτοτυπίες, σαρωτές και εκτυπωτές, θα πρέπει να δοθεί αμοιβή στον δημιουργό του έργου αλλά και τους δικαιούχους.³³

8) Προσπάθησα να αντιγράψω ένα οπτικοακουστικό έργο από DVD στον υπολογιστή μου, αλλά δεν μπόρεσα να ολοκληρώσω την αντιγραφή εξαιτίας των λεγόμενων «τεχνολογικών μέτρων». Τι είναι αυτά; Επιτρέπεται η εξουδετέρωσή τους για αναπαραγωγή ιδιωτικών αντιγράφων;

Τα «τεχνολογικά μέτρα» είναι η τεχνολογία που χρησιμοποιείται για τον έλεγχο της πρόσβασης σε έργα ή για να εμποδίσει την αντιγραφή άλλων έργων. Υπάρχουν ωστόσο κάποιες εξαιρέσεις οι οποίες είναι η αναπαραγωγή κατά τη διδασκαλία, η φωτοτύπηση για ιδιωτικούς σκοπούς, αλλά και η αναπαραγωγή αντιγράφων για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

³² Ο.π.

³³ Ο.π.

Στις περιπτώσεις αυτές οι δικαιούχοι έχουν την υποχρέωση να παρέχουν στους επωφελούμενους από τις εξαιρέσεις τα μέσα προκειμένου αυτοί να επωφεληθούν από την εν λόγω εξαίρεση στον αναγκαίο βαθμό, εφόσον έχουν πρόσβαση από το νόμο στο έργο. Εάν οι δικαιούχοι δεν λάβουν τα εκούσια μέτρα, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και συμφωνίες μεταξύ δικαιούχων και τρίτων που επωφελούνται από την εξαίρεση, τόσο οι δικαιούχοι όσο και οι τρίτοι που επωφελούνται από την εξαίρεση, ζητούν τη συνδρομή ενός ή περισσότερων μεσολαβητών που επιλέγονται από πίνακα μεσολαβητών τον οποίο καταρτίζει ο Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας.³⁴

³⁴ Ο.π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 Η φωτογραφία ως αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας

Σε ένα ευρύ φάσμα καλλιτεχνικής παραγωγής, το θέμα των «πνευματικών δικαιωμάτων», έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια με τη χρήση του διαδικτύου, όπου είναι πραγματικά ιδιαίτερα δύσκολο να κατοχυρωθεί η έννοια του «πνευματικά ανήκοντος», ειδικά όταν πρόκειται για μια εικόνα. Με τον όρο πνευματική ιδιοκτησία ορίζεται το δικαίωμα κτήσης του δημιουργού για το έργο του. Αυτό το δικαίωμα το αποκτά από τη στιγμή που δημιουργείται το έργο, χωρίς να απαιτούνται ορισμένες διατυπώσεις για την αναγνώριση, την κτήση ή την άσκησή του.³⁵

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 2121/1993 «Περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Συγγενικών Δικαιωμάτων» (ΦΕΚ Α' 25/ 4-3-1993)³⁶, ως έργο θεωρείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, επιστήμης τέχνης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή, κυρίως τα προφορικά και τα γραπτά κείμενα, οι μουσικές συνθέσεις, τα θεατρικά έργα, με ή χωρίς μουσική, οι χορογραφίες και οι παντομίμες, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών, τα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, τα χαρακτηριστικά έργα και οι λιθογραφίες, τα αρχιτεκτονικά έργα, οι φωτογραφίες, τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, οι εικονογραφήσεις, τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, οι χάρτες, τοπογραφία και την αρχιτεκτονική.³⁷ Για να αποτελέσει, λοιπόν, ένα έργο αντικείμενο προστασίας από την πνευματική ιδιοκτησία θα πρέπει αφενός να αποτελεί δημιούργημα του πνεύματος³⁸, αφετέρου να είναι πρωτότυπο.

Όσον αφορά την έννοια του όρου «πρωτοτυπία» δεν προκύπτει από νομοθετικές διατάξεις, (με εξαίρεση το άρθρο 2 και την παρ. 1 του άρθρου 5, που αφορούν προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και έργα εικαστικών τεχνών), αλλά έχει διαμορφωθεί από τη θεωρία και τη νομολογία, οι οποίες, αφορούν τη θεωρία της στατιστικής μοναδικότητας.³⁹ Η θεωρία της στατιστικής μοναδικότητας, σχετίζεται με το ότι ένα έργο είναι πρωτότυπο και ένας τρίτος, στατιστικά, δεν θα μπορούσε να δημιουργήσει παράλληλα ένα ίδιο έργο. Σε

³⁵ Βλ. <https://www.opi.gr/vivliothiki/2121-1993#a1> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 08/01/20).

³⁶ Βλ. <https://www.opi.gr/vivliothiki/2121-1993> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 08/01/20).

³⁷ Ό.π.

³⁸ Ο όρος «πνευματικό δημιούργημα» δεν προσδιορίζεται γενικά από τον νόμο, εντούτοις, έχει αποδοθεί, από την ελληνική νομολογία, ως το προϊόν του ανθρώπινου πνεύματος το οποίο έχει μορφή προσιτή στις αισθήσεις και, λόγω της ιδιαιτερότητάς του, διαφέρει από όσα προϋπάρχουν και ως προς τη συνθετική διαμόρφωση των επιμέρους στοιχείων του και ως προς τη συγκεκριμένη εκφραστική εφαρμογή της σχετικής αφετηριακής ιδέας του δημιουργού (ΠολΠρωτΡοδ 92/2006, ΕπιθΕμπΔ 2007, σελ. 431).

³⁹ Κοτσίρης, Λ. (2005). Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σσ. 58-62.

άλλες περιπτώσεις, σχετικά με το κριτήριο της μοναδικότητας, εφαρμόζεται από τη νομολογία το κριτήριο του δημιουργικού ύψους, το οποίο υποδηλώνει ότι για να είναι ένα ανθρώπινο δημιούργημα πρωτότυπο, θα πρέπει να ανταποκρίνεται στο ελάχιστο όριο «δημιουργικού ύψους». Δηλαδή, θα πρέπει να διαφέρει από το καθημερινό, σύνηθες και κοινό επίπεδο⁴⁰. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι δεν είναι αρκετό να αποδειχθεί ότι το έργο δεν είναι αντιγραφή, αλλά η πρωτοτυπία έχει άμεση σχέση με τον κόπο, τη δαπάνη και το χρόνο που δαπανήθηκε για την δημιουργία του και θα πρέπει να έχει την ανάλογη πρωτοτυπία, να είναι δηλαδή στατιστικά μοναδικό.⁴¹ Έτσι, πολλές φορές τα γνωρίσματα του έργου, ιδιαίτερα οι λεπτομέρειες, το καθιστούν μοναδικό.⁴²

Φωτογραφίες και πρωτοτυπία

Σχετικά με τις φωτογραφίες και την πρωτοτυπία, θα πρέπει να προστατεύονται όχι μόνο όσες είναι έργα φωτογραφικής τέχνης, αλλά και οι απλές φωτογραφίες, αρκεί να ενσωματώνουν άμεση απεικόνιση του αντικειμένου τους.⁴³ Αυτό προκύπτει από το άρθρο 6 της Οδηγίας 93/1998 της ΕΟΚ, όπου ρητά προβλέπεται πως η φωτογραφία, σύμφωνα με την έννοια της διεθνούς σύμβασης της Βέρνης θεωρείται πρωτότυπη εάν είναι αποτέλεσμα της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού της, χωρίς να ενδιαφέρει η αισθηματική καταξίωση της ή κάποια άλλη αξίωση του έργου. Μάλιστα με τον ν. 2121/1993, ο νομοθέτης επεξέτεινε την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και στις φωτογραφίες, ενώ η σύμβαση της Βέρνης προστάτευε μόνο τα «έργα φωτογραφικής τέχνης».⁴⁴

Ακόμη, σύμφωνα με το σύστημα του copyright, που έχει σχέση με την απόκτηση πνευματικών δικαιωμάτων για ένα έργο απαιτείται η επίδειξη απλής επιμέλειας κατά τη δημιουργία του, ενώ η επίδειξη ουσιαστικής δημιουργικότητας ή της «πρωτοτυπίας» δεν θεωρείται απαραίτητη. Ακόμη όμως κι αν δεν ενταχθούν οι φωτογραφίες σε μια ξεχωριστή κατηγορία έργων, αλλά υιοθετηθεί η έννοια της πρωτοτυπίας, όπως έχει ήδη διαμορφωθεί για τα έργα του πνεύματος, κάθε φωτογραφία προστατεύεται από το δίκαιο της πνευματικής

⁴⁰ Καλλινίκου, Δ. (2008). Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα. 3η έκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας. σ. 28.

⁴¹ ΕφΠειρ 281/2005, ΠειρΝομ 2005, σ. 174.

⁴² ΜονΠρωτθεσ 35004/2009, ΤΝΠ ΔΣΑ.

⁴³ Κουμάντος, Α. (2002). Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 98.

⁴⁴ ΕφΑθ 97/2008, ΔΕΕ 2008, σ. 1371.

ιδιοκτησίας, αφού από τη φύση της θεωρείται στατιστικά μοναδική, δεδομένου ότι δεν υπάρχει περίπτωση να υπάρχει απόλυτη ομοιότητα ανάμεσα σε δυο φωτογραφίες.⁴⁵

Με απόφαση του Αρείου Πάγου, αριθ. 152/2005, οι παραπάνω αποφάσεις ανατράπηκαν και σύμφωνα με τον νόμο 2121/1993: «οι φωτογραφίες προστατεύονται, ενώ απαιτείται πρωτοτυπία, που αφορά στο να είναι αυτές προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού τους και να αντανakλά την προσωπικότητά του, και να αποκλείει κάθε άλλο αυστηρότερο κριτήριο».⁴⁶ Στη συνέχεια η απόφαση αυτή διαφοροποιήθηκε, αφού προστέθηκε το κριτήριο της αντανάκλασης της προσωπικότητας του δημιουργού. Το συγκεκριμένο κριτήριο, παραπέμπει σε ακόμη πιο αυστηρά δικαϊκά συστήματα, σύμφωνα με τα οποία η πρωτοτυπία εδραιώνεται μέσα από τη σφραγίδα της προσωπικότητας του δημιουργού.⁴⁷ Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα κριτήριο το οποίο προσανατολίζεται σε επώνυμα έργα, όπου ο χαρακτήρας και το ύφος τους υποδεικνύουν τον δημιουργό τους.⁴⁸ Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να τεθούν εκτός τους προστατευτικού πεδίου της πνευματικής ιδιοκτησίας πολλές φωτογραφίες, μειώνοντας το εύρος των δημιουργών και διευρύνοντας τη χρήση άνευ αδείας.⁴⁹

Αργότερα έγιναν κάποιες αντίθετες εφετειακές αποφάσεις⁵⁰, αλλά και μια νεότερη απόφαση του ίδιου τμήματος (Α' Πολιτικό Τμήμα),⁵¹ σύμφωνα με την οποία κατά την ερμηνεία του εθνικού και το του κοινοτικού δικαίου, κάθε φωτογραφία κρίνεται άξια προστασίας⁵². Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το δικαστήριο, το άρθρο 6 της Οδηγίας 93/98 αποδέχεται την προϋπόθεση της «δημιουργίας», αλλά επιβάλλει ένα μοναδικό κριτήριο, να αποτελεί η φωτογραφία «προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού της», δηλαδή να μην είναι αντίγραφο κάποιου άλλου δημιουργού.⁵³ Αυτό προκύπτει από το ότι ο εθνικός νομοθέτης, σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, προβλέπει την προστασία κάθε φωτογραφίας,

⁴⁵ Σκούρτης, Δ. (1996). Η προστασία των φωτογραφιών κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. ΕλλΔνη, σσ. 1234.

⁴⁶ βλ. και άρθρο 6 της Οδηγίας 93/1998 της ΕΟΚ, ΑΠ 257/1995, ΝοΒ 1995, σ. 893, ΑΠ 113/1989, ΝοΒ 1989, σ. 1087, ΕφΠειρ 281/2005, ΠειρΝομ 2005, σ. 174, ΕφΑθ 2768/2003, ΝοΒ 2004, σ. 51, ΕφΑθ 8153/1999, ΔΕΕ 2000, σ. 383, ΕφΑθ 3252/2002, ΔΕΕ 2003, σ. 293, ΕφΑθ 9040/2000, ΕλλΔνη 2002, σ. 215, ΜΠρΘεσ 24610/2006, ΧρΙΔ 2006, σ. 929, ΕφΑθ 2724/2012, ΤΝΠ ΔΣΑ.

⁴⁷ Συνοδινού, Τ.Ε. (2001). Το κριτήριο της πρωτοτυπίας στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρώπη. Αρμενόπουλος, Ιούνιος 2001, σσ. 759-760.

⁴⁸ Μαρίνος Θ.Μ. (1994). Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων. ΕλλΔνη, 35, σ. 1443.

⁴⁹ Συνοδινού, Τ.Ε. (2001). Το κριτήριο της πρωτοτυπίας στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρώπη. Αρμενόπουλος, Ιούνιος 2001.

⁵⁰ ΕφΠατρ 733/2007, ΑχΝομ 2008, σ. 1036 και ΕφΑθ 97/2008, ΔΕΕ 2008 ΔΕΕ, σ. 13717.

⁵¹ ΑΠ 1493/2009, ΝοΒ 2010, σ. 431 βλ. και ΑΠ 509/2015, ΤΝΠ ΔΣΑ.

⁵² άρθρο 6 της Οδηγίας 93/98 της ΕΟΚ.

⁵³ Βλ. ΑΠ 1493/2009, ΧρΙΔ 2010, σ. 568.

για το λόγο αυτό εξάλλου χρησιμοποιείται και ο όρος «φωτογραφίες» και όχι «φωτογραφικά έργα».

Στη συνέχεια, και ενώ είχαν προηγηθεί πολλοί νόμοι⁵⁴, το 2016 το Εφετείο Αθηνών, με την υπ' αριθ. 1819/2016 απόφασή του και επικαλούμενο τη με αριθ. 152/2005 απόφαση του ΑΠ, υποστήριξε πως δεν είναι αρκετό να προσδώσει πρωτοτυπία σε ένα έργο το γεγονός ότι δεν πρόκειται για αντιγραφή ενός άλλου έργου. Επίσης, η πρωτοτυπία δεν μπορεί να ταυτιστεί με τον κόπο, την έκταση, την επιμέλεια, τη δαπάνη ή τη διάρκεια που απαιτήθηκαν για τη δημιουργία του, αλλά θα πρέπει να παρουσιάζει συνολικά ή τμηματικά την απαιτούμενη πρωτοτυπία, να είναι δηλαδή μοναδικό.⁵⁵

Με την απόφαση αυτή, υιοθετήθηκε και για τις φωτογραφίες το κριτήριο της πρωτοτυπίας, κάτι που ίσχυε για τα έργα του πνεύματος, δηλαδή το κριτήριο της στατικής μοναδικότητας, το οποίο ανέτρεψε το τόσο αυστηρότερο κριτήριο της πρωτοτυπίας, που απαιτούσε να αντικαθρεπτίζει η φωτογραφία την προσωπικότητα του δημιουργού για να κριθεί άξια προστασίας από την πνευματική ιδιοκτησία⁵⁶, όσο και το ηπιότερο κριτήριο, το οποίο απαιτούσε απλώς η φωτογραφία να μην είναι αντίγραφο άλλης.⁵⁷

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο ορισμός της πρωτοτυπίας στηρίζεται αποκλειστικά στην κρίση του δικαστή, γεγονός που οδηγεί την ελληνική νομολογία να μεταβάλλεται συχνά. Μέχρι να συγκροτηθούν και να λειτουργήσουν ειδικά τμήματα Δικαστηρίων, που να εκδικάζουν υποθέσεις πνευματικής ιδιοκτησίας⁵⁸, είναι δύσκολο να υπάρξει σαφήνεια ως προς την έννοια της πρωτοτυπίας που διέπει τις φωτογραφίες. Έτσι, οι συγγραφείς δεν μπορούν να αποφαίνονται σχετικά με ποιες φωτογραφίες κρίνονται άξιες προστασίας και ποιες όχι. Επομένως, για να αποφευχθεί η συγκεκριμένη διαδικασία, θα πρέπει να προτείνεται⁵⁹:

⁵⁴ ΑΠ 152/2005, ΝοΒ 2005, σ. 1782, ΕφΑρ 245/2013, ΤΝΠ Νόμος, ΕφΑθ 2724/2012, ΤΝΠ Νόμος, ΕφΑθ 2768/2003, ΝοΒ 2004, σ. 51, ΕφΑθ 3252/2002, ΔΕΕ 2003, σ. 293, ΕφΑθ 9040/2000, ΕλλΔνη 43, σ. 215, ΑΠ 257/1995, ΝοΒ 1995, σ. 893.

⁵⁵ Συνοδινού, Τ.Ε. (2001). Το κριτήριο της πρωτοτυπίας στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρώπη. Αρμενόπουλος, Ιούνιος 2001.

⁵⁶ ΑΠ 152/2005.

⁵⁷ ΑΠ 1493/2009.

⁵⁸ Βλ. αρ. 3 παρ. 26 ν. 2479/1997-ΦΕΚ Α' 67 σχετικά με τη σύσταση τμημάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στα Πρωτοδικεία Αθηνών, Πειραιώς και Θεσσαλονίκης.

⁵⁹ Βλ. Οδηγός Εκμετάλλευσης Φωτογραφιών, διαθέσιμο στο:

http://repository.seab.gr/bitstream/1/26/2/20150630_OdigosEkmetalleusisPhotografion_v1.pdf
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 20/01/20).

- Η αναζήτηση άδειας από τον δικαιούχο πνευματικής ιδιοκτησίας της φωτογραφίας, ανεξάρτητα από την αισθητική αξία ή την χρησιμότητα της
- Η ενσωμάτωση στο σύγγραμμα φωτογραφιών που έχουν τα εξής κριτήρια:
 - έχουν άδειες ανοικτού περιεχομένου, π.χ. Creative Commons ή GFDL υπό τους όρους αυτών,
 - αποτελούν κοινό κτήμα, αφού είτε παρήλθε ο χρόνος προστασίας είτε παραιτήθηκε ο δημιουργός του περιουσιακού δικαιώματος
 - έχουν την ένδειξη Creative Commons Zero (οι δημιουργοί δηλώνουν ότι δεν θα ασκήσουν το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί του σημεινόμενου έργου),
 - δημιουργήθηκαν σε συνεργασία με τον Συντελεστή συγγραφικής προσπάθειας της Δράσης,
 - παραπέμπουν σ' αυτές υπερ-σύνδεσμοι (hyperlinks)

2.2 Δικαιώματα και συμφέροντα

Η δημοσίευση φωτογραφιών αποτελεί αναμφίβολα ένα βασικό χαρακτηριστικό της εκδοτικής και δημοσιογραφικής δραστηριότητας. Οι εκδότες και οι δημοσιογράφοι μέσα από την δημοσίευση φωτογραφιών με διάσημους ή και όχι, αποκομίζουν τεράστια οφέλη. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι θα πρέπει να υπάρχει σεβασμός απέναντι στα άτομα που απεικονίζονται στις φωτογραφίες.⁶⁰ Δηλαδή οι φωτογραφίες που σκοπεύουν να δημοσιεύσουν είναι άξιες δημοσίευσης; Το άτομο που απεικονίζεται επιθυμεί την δημοσίευση των φωτογραφιών που πρόκειται να δημοσιοποιηθούν;

Σε κάθε περίπτωση το εικονιζόμενο άτομο θα πρέπει να συναινέσει για τη δημοσίευση φωτογραφιών, αφού σε άλλη περίπτωση η προσβολή που μπορεί να δεχτεί είναι μεγάλη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την καταπάτηση της υπόληψης και αξιοπρέπειας του ατόμου και ενδεχομένως την αδυναμία επανόρθωσης σεβασμού προς το συγκεκριμένο πρόσωπο. Τα ζητήματα φωτογραφιών δεν αφορούν μόνο την ηθική ακεραιότητα ενός ατόμου. Συχνά οι φωτογραφίες με διάσημα πρόσωπα επιφέρουν πολλές χιλιάδες ευρώ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Michael Douglas και της Catherine Zeta Jones, όπου

⁶⁰ Ο.π.

το 2000 συμφώνησαν για αποκλειστική φωτογράφιση και δημοσίευση φωτογραφιών του γάμου τους με αντάλλαγμα 1000.000 λίρες Αγγλίας.⁶¹

Παράλληλα η φωτογραφία έχει και πληροφορική αξία, αφού μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τη ζωή ενός προσώπου, ως προς την πρόσληψή του ή την απόρριψή του ως εργαζομένου. Ωστόσο το δίκαιο δε μπορεί να γνωρίζει μια τέτοια παράμετρο, διότι καθορίζει μόνο τους κανόνες δημοσίευσης, λήψης, πνευματικής ιδιοκτησίας και τους κανόνες ευθύνης που αφορούν τη φωτογραφία.

Οι φωτογραφίες λοιπόν μπορούν να λειτουργήσουν και σαν απτή απόδειξη οποιουδήποτε γεγονότος. Η άποψη αυτή επισημάνθηκε ακόμα περισσότερο, όταν εισήχθη για πρώτη φορά η δορυφορική λήψη εικόνων του κόσμου το 1962.⁶² Υπήρχε λοιπόν η αντίληψη ότι με αυτήν τη λειτουργία θα μπορούσαν να αποφευχθούν στα κράτη οι ομαδικές δολοφονίες και τα κακουργήματα. Οι φωτογραφίες αυτές θα ήταν η ζωντανή απόδειξη για τα εγκλήματα αυτά. Βέβαια η ενέργεια αυτή στάθηκε ανεπιτυχής, αφού οι νέες τεχνολογίες βοήθησαν περισσότερο στην απομάκρυνση της πραγματικότητας παρά στην επιβεβαίωσή της. Η νέα ψηφιακή τεχνολογία προβαίνει σε νέες δυνατότητες όπως η αλλοίωση, με αποτέλεσμα η αποδεικτική δύναμη και η πληροφοριακή αξία των φωτογραφιών να μη μπορεί να επιβεβαιωθεί ούτε καν για δικαστική χρήση. Επομένως απορίας άξιο είναι κατά πόσο θα είναι επιτρεπτή χωρίς κύρωση, η αλλαγή μιας φωτογραφίας με τεχνητά μέσα. Η αλλοίωση αυτή θα έχει νομική σημασία, όχι μόνο από την πλευρά του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας ή του συνταγματικού δικαίου περί ελευθερίας της έκφρασης, αλλά και από την πλευρά προστασίας της προσωπικότητας του ατόμου.⁶³

⁶¹ Βράττη Κ., Οι Φωτογραφίες ως προστατευόμενα έργα του πνεύματος, διαθέσιμο στο <http://healjournal.seab.gr/index.php/hli/article/view/91> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 05/02/20).

⁶² Ο.π.

⁶³ Ο.π.

2.2.1 Ο δημιουργός της φωτογραφίας

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1παρ. 1 του ν. 2121/1993 «Περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Συγγενικών Δικαιωμάτων» (ΦΕΚ Α΄ 25/ 4-3-1993)⁶⁴, οι πνευματικοί δημιουργοί με τη δημιουργία του έργου, αποκοτούν πνευματική ιδιοκτησία, στην οποία περιλαμβάνονται δυο αποκλειστικά δικαιώματα, 1) το περιουσιακό δικαίωμα, που αφορά την ανάγκη εκμετάλλευσης του έργου, και 2) το ηθικό δικαίωμα, σύμφωνα με το οποίο προστατεύεται ο προσωπικός δεσμός του δημιουργού με το έργο του.⁶⁵

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 3 παρουσιάζει τις εξουσίες που απαρτίζουν το περιουσιακό δικαίωμα, και αναγνωρίζει στο δημιουργό μεταξύ άλλων να επιτρέπει ή να απαγορεύει:

- 1) Την εγγραφή του έργου, δηλαδή την πρώτη υλική ενσωμάτωση του σε κάποιον υλικό φορέα που αποτελεί τη βάση για την αναπαραγωγή του σε ένα ή περισσότερα αντίτυπα, για δημόσια χρήση κυρίως
- 2) Την αναπαραγωγή του έργου,
- 3) Τη θέση του έργου σε κυκλοφορία,

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 4, σχετικά με το περιεχόμενο του ηθικού δικαιώματος, το οποίο είναι ανεξάρτητο από το περιουσιακό δικαίωμα, περιλαμβάνονται η εξουσία δημοσίευσης, η οποία επιτρέπει στο δημιουργό να αποφασίζει αν το δημιούργημα του θα δημοσιευτεί, καθώς και για τον τόπο, τον χρόνο και τον τρόπο δημοσίευσης. Επίσης η εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας του έργου, η οποία αναλύεται σε δυο εξουσίες:

- α) την εξουσία της ουσιαστικής αναγνώρισης του γεγονότος ότι είναι δημιουργός του έργου,
- β) την εξουσία να απαιτεί, στο μέτρο του δυνατού, τη μνεία του ονόματός του στα αντίτυπα του έργου του και σε κάθε δημόσια χρήση του δημιουργήματος του ή, αλλιώς, να κρατάει την ανωνυμία του, ή να χρησιμοποιεί κάποιο ψευδώνυμο.⁶⁶

⁶⁴ Βλ. Οδηγός Εκμετάλλευσης Φωτογραφιών, διαθέσιμο στο: http://repository.seab.gr/bitstream/1/26/2/20150630_OdigosEkmetalleusisPhotografion_v1.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 20/01/20).

⁶⁵ Ό.π.

⁶⁶ ΜονΠρωτθεσ 40026/2006, Αρμ 2007, σ. 1728.

Σε περίπτωση που ο δημιουργός δεν βρίσκεται στη ζωή, έχουμε δυο περιπτώσεις⁶⁷:

- 1) Θα πρέπει να εξεταστεί εάν μεταβιβάστηκε το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας στο σύνολο του. Εάν υπάρχει κληρονόμος, τότε εκείνος είναι ο μόνος αρμόδιος να χορηγήσει άδεια εκμετάλλευσης στον χρήστη.
- 2) Εάν ο δημιουργός έχει συνάψει σύμβαση ή άδεια εκμετάλλευσης με τρίτον π.χ. εκδότη, πριν τον θάνατό του, τότε ο κληρονόμος υπεισέρχεται στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του, ενώ ο τρίτος διατηρεί τα δικαιώματα που του έχουν εκχωρηθεί ή επιτραπεί από τον δημιουργό.

Και στις δυο περιπτώσεις, θα πρέπει να υπάρχει μνεία του ονόματος του δημιουργού του έργου από τον χρήστη, ώστε να μην υπάρξει προσβολή του δικαιώματος αναγνώρισης της πατρότητας που έχει για το έργο. Ακόμη, θα πρέπει το παρατιθέμενο έργο να συνοδεύεται από την ένδειξη πηγής και του ονόματος του εκδότη, εφόσον το όνομα αυτό εμφανίζεται στην πηγή.⁶⁸

2.2.2 Δικαιώματα φωτογραφιών

Σχετικά με το απεικονιζόμενο πρόσωπο, έχει το συνταγματικό δικαίωμα προστασίας της αξίας και της αξιοπρέπειας του, έχει συνταγματικό δικαίωμα σεβασμού για την ιδιωτική του ζωή και δικαίωμα προστασίας από την παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, έχει το απόλυτο δικαίωμα να υπερασπιστεί την προσωπικότητά του (την εικόνα του προσώπου του), αν αυτή θίγεται και προσβάλλεται από τη δημοσιευμένη φωτογραφία, και τέλος, έχει το δικαίωμα οικονομικής εκμετάλλευσης της εικόνας του.⁶⁹

Σχετικά με τον ιδιοκτήτη (ή εκδότη ή διευθυντή ή συντάκτης εντύπου), σύμφωνα με το νόμο έχει την ελευθερία του Τύπου, δηλαδή έχει τη δυνατότητα και την ελευθερία να δημοσιεύει φωτογραφίες, και κατ' επέκταση από αυτήν την ελευθερία δημοσίευσης είναι

⁶⁷ Βλ. Οδηγός Εκμετάλλευσης Φωτογραφιών, διαθέσιμο στο:
http://repository.seab.gr/bitstream/1/26/2/20150630_OdigosEkmetalleusisPhotografion_v1.pdf
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 20/12/19)

⁶⁸ Βράττη Κ., Οι Φωτογραφίες ως προστατευόμενα έργα του πνεύματος, διαθέσιμο στο
<http://healjournal.seab.gr/index.php/hli/article/view/91> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 21/12/20).

⁶⁹ Δικαίωμα στην προσωπικότητα και δικαίωμα στη φωτογραφία, Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη, Εκδ. Σάκκουλα σελ.237.

φορέας του δικαιώματος οικονομικής ελευθερίας σχετικά με το δικαίωμα της προβολής των φωτογραφιών.⁷⁰

Σχετικά με τα υπόλοιπα άτομα (τρίτοι, εκτός φωτογράφου, απεικονιζόμενου και εκδότη).

κατά το αρ. 5 του Συντάγματος, το ατομικό δικαίωμα ελεύθερης λήψης πληροφοριών άρα και των φωτογραφιών, έχουν το δικαίωμα να προστατεύονται από τη δημοσίευση φωτογραφιών η οποία προσβάλλει το θρησκευτικό τους αίσθημα, τα χρηστά ήθη π.χ. φωτογραφίες παιδικής πορνογραφίας και τον συναισθηματικό κόσμο του ατόμου όπως φωτογραφίες σοκ που έχουν σκοπό να προκαλέσουν συναισθηματική ταραχή και ανησυχία.⁷¹

2.3 Προστασία προσωπικότητας εικονιζόμενου προσώπου

Ο πνευματικός δημιουργός της φωτογραφίας, δηλαδή ο φωτογράφος, έχει το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας των φωτογραφιών του. Επίσης, κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην προσωπικότητά του. Έτσι έχει διατυπωθεί η άποψη ότι εκτός από τον δημιουργό, είναι κι τα εικονιζόμενα πρόσωπα που ασκούν το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας.⁷² Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το απεικονιζόμενο πρόσωπο της φωτογραφία διατηρεί το δικαίωμα προστασίας της εικόνας του, το οποίο αποτελεί έκφανση του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του.⁷³

Το δικαίωμα στην προσωπικότητα απορρέει από τη θεμελιώδη και μη δυναμένη αναθεωρήσεως διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος.⁷⁴ Επομένως, ο φωτογράφος μπορεί να έχει το δικαίωμα να έχει στην κατοχή του το «αρνητικό» της φωτογραφίας και να μεταβιβάζει το περιουσιακό του δικαίωμα επ' αυτής⁷⁵, ωστόσο το εικονιζόμενο πρόσωπο έχει την εξουσία να αποφασίζει για την αποτύπωση, διάδοση ή δημόσια έκθεση της εξωτερικής απεικόνισης της μορφής του και, συνεπώς, για τη λήψη και διάδοση αυτής απαιτείται η συναίνεση του εικονιζόμενου. Άρα, η λήψη, αναπαραγωγή, κυκλοφορία, διάδοση και με οποιοδήποτε τρόπο εκμετάλλευση της φωτογραφίας προσώπου δεν επιτρέπεται χωρίς τη συναίνεσή του για τη συγκεκριμένη χρήση.⁷⁶

⁷⁰ Ό.π., σελ 239.

⁷¹ Ό.π.

⁷² Καρακώστας Γ., Προσωπικότητα και Τύπος, εκδ. Σάκκουλα, 2000.

⁷³ άρθρο 5 παρ.1 του Συντάγματος, στο Χάρτη Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην ΕΣΔΑ αλλά και στο άρθρο 57 ΑΚ.

⁷⁴ ΠολΠρωτΑθ 4661/2004, ΝοΒ 2005, σελ 114.

⁷⁵ Δ. Καλλινίκου: Πνευματική Ιδιοκτησία, Ιδιωτική Ζωή και Προσωπικά Δεδομένα, σελ 3.

⁷⁶ ΜονΠρωτΑθ 4559/2001, ΤΝΠ ΔΣΑ.

Επίσης, το άρθρο 9 του Συντάγματος αναφέρει ότι η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ανθρώπου δε μπορεί να παραβιαστεί αλλά κι επίσης ότι ο καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, την επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων.⁷⁷ Ακόμη, Το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προβλέπει ότι κάθε άτομο έχει το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής, της αλληλογραφίας και της κατοικίας του.⁷⁸

Η προσωπικότητα του ατόμου είναι ένα προστατευόμενο έννομο αγαθό, το οποίο περιλαμβάνει πολλά στοιχεία. Μερικά από αυτά είναι η ψυχική υπόσταση, δηλαδή τα συναισθήματα του ατόμου, η φυσική υπόσταση, δηλαδή το άτομο ως οντότητα, η ηθική υπόσταση, δηλαδή η υπόληψή του, η ελεύθερη ανάπτυξή της , δηλαδή η επιλογή επαγγέλματος κ.α. Ωστόσο ο νόμος έχει εφαρμόσει σωστές διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας του ατόμου. Ειδικότερα ο πνευματικός δημιουργός της φωτογραφίας είναι αυτός ο οποίος λαμβάνει τη φωτογραφία και τα εικονιζόμενα πρόσωπα προσπαθούν, μέσα από το δικαίωμα που τους εκχωρείται, να προστατεύσουν την προσωπικότητά τους και την «εικόνα του προσώπου τους». Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ.1 του Συντάγματος, ανάμεσα στον φωτογράφο και στα εικονιζόμενα πρόσωπα, το δικαίωμα αποβαίνει υπέρ των εικονιζόμενων προσώπων. Πιο συγκεκριμένα, ο φωτογράφος έχει το δικαίωμα να έχει οικονομικές απολαβές από τη φωτογραφία, όμως το εικονιζόμενο πρόσωπο είναι αυτό που αποφασίζει για τη διάδοση και τη δημόσια έκθεση της φωτογραφίας. Με λίγα λόγια λοιπόν, εάν το εικονιζόμενο πρόσωπο δε συναινέσει για τη δημοσίευση της φωτογραφίας, τότε αυτή σε καμία περίπτωση δε μπορεί να εκτεθεί σε κοινή θέα.

Η μοναδική περίπτωση που δε λαμβάνεται υπόψη η συναίνεση του ατόμου είναι μόνο εάν φωτογραφίζεται κάποιο τοπίο ή κάποιες δημόσιες συναθροίσεις ή πρόσωπα που ανήκουν στη σύγχρονη ιστορία και στην επικαιρότητα. Στις περιπτώσεις αυτές δεν απεικονίζεται το άτομο καθαυτό αλλά το γενικό πλαίσιο. Βέβαια, ακόμα και στις περιπτώσεις αυτές, ιδίως στη φωτογράφιση ατόμων της σύγχρονης ιστορίας ή προσωπικοτήτων της πολιτικής ή του αθλητισμού, το δικαίωμα δημοσίευσης φωτογραφιών χωρίς τη συναίνεσή τους δεν είναι

⁷⁷Δικαίωμα στην προσωπικότητα και δικαίωμα στη φωτογραφία, Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 243.

⁷⁸ Ο.π.

άπλετο. Τα άτομα αυτά λοιπόν, έχουν το δικαίωμα να διαμαρτυρηθούν, αν κρίνουν ότι η απεικόνισή τους, στο βαθμό που αυτή εμφανίζεται, δεν εξυπηρετεί το κοινό.⁷⁹

Τα πρόσωπα που έχουν δικαιολογημένο ενδιαφέρον είναι οι δημοσιογράφοι για τη δημοσίευση ειδήσεων, σχολίων και φωτογραφιών που αποδεικνύουν τις πράξεις προσώπων που ενδιαφέρονται για το κοινωνικό σύνολο, και το δικαίωμα αυτό προέρχεται από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία. Ακόμα και στην περίπτωση αυτή βέβαια, η λήψη φωτογραφιών πραγματοποιείται όταν επιβάλλεται από ειδικές περιστάσεις και χωρίς αυτό πάντα να συνδέεται με τη δημοσίευση της φωτογραφίας. Εάν η δημοσίευση της φωτογραφίας είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί, τότε θα πρέπει να ληφθούν ανάλογα μέτρα για την προστασία του εικονιζόμενου προσώπου και την αποφυγή της αναγνώρισής του από το κοινό. Για παράδειγμα σε μια εφημερίδα δημοσιεύθηκε η φωτογραφία μιας ανήλικης κοπέλας σε εκδήλωση, η οποία συνοδευόταν από κείμενο που περιείχε απρεπή σχόλια και προσβολές για την εικονιζόμενη.⁸⁰ Από τη στιγμή λοιπόν που οι γονείς της ανήλικης κοπέλας δεν έδωσαν τη συναίνεσή τους για τη δημοσίευση της φωτογραφίας, κρίθηκε ότι ήταν παράνομη.

2.4 Διατάξεις προστασίας προσωπικών δεδομένων

Με τον νόμο 2472/1997 γίνεται γνωστή η απαγόρευση φωτογράφισης κάποιου χωρίς πρώτα να έχει δώσει τη συγκατάθεση του.⁸¹ Σύμφωνα με τον προαναφερθέντα νόμο η φωτογράφιση ενός προσώπου και η γνωστοποίηση της φωτογραφίας του συνδέονται άμεσα με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και ειδικότερα θα λέγαμε ότι η φωτογραφία αναφέρει πληροφορίες που σχετίζονται με τη φυσική υπόσταση του εικονιζόμενου προσώπου. Επομένως αποτελεί επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Για την εφαρμογή του νόμου, θεωρείται απαραίτητο η φωτογραφία, ως προσωπικό δεδομένο, να υπάγεται σε ένα αρχείο, ή πρόκειται να αποτελέσει μέρος ενός αρχείου.⁸² Έτσι, για να είναι νόμιμη η επεξεργασία της φωτογραφίας, θα πρέπει τα εικονιζόμενα πρόσωπα να έχουν δώσει τη συγκατάθεση τους.

⁷⁹ Δικαίωμα στην προσωπικότητα και δικαίωμα στη φωτογραφία, Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη, Εκδ. Σάκκουλα.

⁸⁰ Ό.π.

⁸¹ σελ. 247.

⁸² Ό.π.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 2 του Νόμου 2472/1997, προσωπικά δεδομένα ορίζονται οι πληροφορίες που έχουν σχέση με το άτομο, άρα και οι φωτογραφίες του ή οτιδήποτε άλλο έχει σχέση με αυτό. Επίσης νόμιμη μπορεί να θεωρηθεί η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων του ατόμου, μόνο εάν δώσει τη συναίνεσή του. Σε κάθε περίπτωση επεξεργασίας δεδομένων κάποιου, θα πρέπει να τηρούνται οι ανάλογοι κανόνες που προκύπτουν από το άρθρο 4 παρ. 1 του Νόμου 2472/1997.⁸³

Η νομιμότητα της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων απαιτεί να τηρούνται οι εξής κανόνες:

α) τα δεδομένα να επεξεργάζονται με τρόπο νόμιμο και σίγουρα επιθυμητό από το υποκείμενο, για νόμιμους σκοπούς, με διαδικασίες και ενέργειες νόμιμες και θεμιτές από το πρόσωπο που απεικονίζεται

β) τα δεδομένα να είναι σαφή, πρόσφορα και σχετίζονται με τη φωτογραφία και το υποκείμενο της. Δηλαδή να ανταποκρίνονται στους σκοπούς επεξεργασίας της φωτογραφίας⁸⁴

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα αναφέρεται στη διάκριση προσώπων σε δημόσια και μη δημόσια. Ειδικότερα θεωρεί ότι η φωτογράφιση μη δημοσίων προσώπων καθίσταται παράνομη, λόγω του ότι παραβιάζεται ο Νόμος 2472/1997. Όλα τα παραπάνω μπορούν να ερμηνευθούν καλύτερα με την απόφαση 4/2008. Στην απόφαση αυτή αναφέρεται το περιστατικό ενός ανήλικου παιδιού στο Παιδικό Μουσείο. Τα παιδιά εκεί, φορώντας ποδιές ετοίμαζαν διάφορα γλυκίσματα για τις μητέρες τους, καθώς ήταν η γιορτή της μητέρας. Το αγόρι αυτό φωτογραφήθηκε μαζί με άλλα δύο αγόρια, όμως η φωτογραφία υπέστη επεξεργασία και δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Θέλω» της εφημερίδας «Το Έθνος».

Αντί να δημοσιευθεί η φωτογραφία ακριβώς όπως τραβήχτηκε, με τα τρία παιδιά, δημοσιεύθηκε απεικονίζοντας μόνο το ένα αγόρι και συνοδευόταν από άσχημο περιεχόμενο με τίτλο «Ο γιος που θέλει κοριτσίστικα παιχνίδια». Στην προκειμένη περίπτωση δεν υπήρχε πουθενά η συναίνεση των γονέων του μικρού αγοριού. Έτσι λοιπόν, το δεδομένο της φωτογραφίας, από απλό δεδομένο βρέθηκε να είναι ευαίσθητο δεδομένο και σε συνδυασμό με το περιεχόμενο και τα σχόλια του άρθρου, άφηνε ενδείξεις για τη σεξουαλικότητα του νεαρού παιδιού. Για να καταστεί η δημοσίευση της φωτογραφίας νόμιμη, έπρεπε ο

⁸³ Ο.π.

⁸⁴ Μήτρου Α., Η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, Αθήνα-Κομοτηνή 1999.

υπεύθυνος επεξεργασίας να ενημερώσει τους γονείς για τη δημοσίευση της φωτογραφίας κι έπειτα να ζητήσει την άδειά τους. Σύμφωνα με το άρθρο 363 του Ποινικού Κώδικα ο υπεύθυνος επεξεργασίας καταδικάστηκε και αναγκάστηκε να πληρώσει πρόστιμο 100.000 ευρώ λόγω της παράνομης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.⁸⁵ Είναι βέβαιο ότι η συγκεκριμένη φωτογραφία δε θα μπορούσε να εξυπηρετήσει σε κάτι πέρα από την ηθική προσβολή και φυσικά το οικονομικό κέρδος του εκδότη. Άλλωστε όπως αναφέρει το Σύνταγμα το οικονομικό κέρδος δεν πρέπει να στηρίζεται πάνω στην αξιοπρέπεια και την ελευθερία του ανθρώπου.

Επίσης σύμφωνα με την απόφαση της Αρχής υπ. Αρ. 95/2002, η δημοσίευση φωτογραφίας ασθενούς σε ιατρικό κέντρο, ακόμα κι αν δε μπορεί να επιβεβαιωθεί η ταυτότητά του, καθίσταται παράνομη. Βέβαια αν ένα μη δημόσιο πρόσωπο προβεί σε φωτογράφιση χωρίς να θέλει να προβάλει την ιδιωτική του ζωή, αλλά για κάποιο οικονομικό κέρδος, τότε αυτή η περίπτωση δεν θεωρείται παράνομη. Για παράδειγμα κάποιος ο οποίος ισχυριζόταν ότι ήταν ανάπηρος φωτογραφήθηκε, ώστε να διεκδικήσει μια θέση στάθμευσης. Στην Απόφαση αναφέρεται ότι χωρίς την κατάθεση, σε φωτογράφιση που έγινε σε δημόσιο χώρο, δεν υπάρχει περιεχόμενο που να θίγεται ούτε και η προσωπικότητα αυτού που φωτογραφήθηκε.

Σύμφωνα με την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η δημοσίευση μιας φωτογραφίας και η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, όταν πραγματοποιούνται πέραν του επιθυμητού σκοπού, είναι παράνομες.

Βέβαια σε κάθε περίπτωση και τα δημόσια πρόσωπα έχουν τη δυνατότητα να διαμαρτυρηθούν αν νιώσουν ότι προσβάλλονται μέσα από μια φωτογραφία τους. Για παράδειγμα, στη φωτογράφιση ενός ποδοσφαιριστή και μιας τραγουδίστριας οι οποίοι φωτογραφήθηκαν σε ιδιωτικό χώρο με την ανήλικη κόρη τους διαμαρτυρήθηκαν, διότι θεώρησαν ότι έγινε παραβίαση του ιδιωτικού τους χώρου. Στη συνέχεια το περιοδικό «paparazzi» και «Very Sorry» έκριναν ότι η φωτογραφία παραβίαζε τα προσωπικά δεδομένα των ατόμων που απεικονίζονταν.

⁸⁵ Ο.π.

2.5 Περιορισμοί του περιουσιακού δικαιώματος

Είναι συχνό φαινόμενο οι δημιουργοί στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, να προσθέτουν στα έργα τους και εικόνες που συχνά αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία τρίτων. Αυτό σχετίζεται με τον ν 2121/1993. Πιο συγκεκριμένα ως περιορισμός ορίζεται η διαδικασία εκείνη που πραγματοποιείται από τρίτους, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, χωρίς να είναι απαραίτητο ο χρήστης να ζητήσει την άδεια του δημιουργού ή να του καταβάλει κάποιο κόστος.⁸⁶

Η ενέργεια αυτή έχει αναλυθεί λεπτομερέστερα από το νόμο 2121/1993. Ειδικότερα στο νόμο 2121/1993 τα άρθρα 19 και 21 επικεντρώνονται στην εκπαιδευτική διαδικασία. Το άρθρο 19 αναφέρει ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένα μικρό μέρος από ξένο έργο, που όμως έχει δημοσιευθεί με νόμιμο τρόπο, με σκοπό όμως να ασκηθεί κριτική από τον δημιουργό του έργου. Ο δημιουργός έχει το δικαίωμα να ασκήσει όλες τις εξουσίες, αφού πρόκειται για το δικό του έργο, με τη μόνη προϋπόθεση ότι πρέπει να αναφέρει τον τίτλο του έργου, το όνομα του εκδότη και φυσικά το όνομα του δημιουργού. Συνεπώς φαίνεται ότι η παράθεση εικόνας από ξένο έργο δεν εξυπηρετεί με κάποιον τρόπο τον δημιουργό, ο οποίος επιθυμεί να ενσωματώσει τέτοιες εικόνες, αφού δε μπορεί να πραγματοποιηθεί ο σχολιασμός της. Βέβαια σύμφωνα με το άρθρο 21 του ίδιου νόμου (2121/1993) επιτρέπεται η παράθεση ξένου έργου κατά τη διάρκεια εξετάσεων. Ειδικότερα, επιτρέπεται μόνο η χρήση και η αναπαραγωγή του ξένου έργου και όχι η άσκηση του περιουσιακού δικαιώματος και των λοιπών εξουσιών, καθώς είναι υποχρεωτική η αναφορά στον τίτλο του έργου, τον εκδότη και στον δημιουργό.

Μια τέτοια διαδικασία μπορεί να εφαρμοστεί μόνο σε φυσικό χώρο και όχι στον χώρο του διαδικτύου, διότι τότε ξεφεύγουμε από τον περιορισμό. Η διαδικασία αυτή μπορεί να πάρει τη μορφή προβλήματος όταν η διδασκαλία πρέπει να πραγματοποιηθεί σε βάση δεδομένων Ανοιχτής Πρόσβασης, όπου εκεί η διδασκαλία πραγματοποιείται με άδειες ανοιχτού περιεχομένου, δηλαδή να επιτρέπεται στον χρήστη να ασκεί εξουσίες πέραν του περιουσιακού δικαιώματος.

⁸⁶ Μαρίνος Θ.Μ. (1994). Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων.

2.6 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και οι φωτογραφήσεις δημοσίων προσώπων

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ιδρύθηκε το 1998, με σκοπό να ελέγχει τα ανθρώπινα δικαιώματα που αφορούν τους πρόσφυγες. Όσον αφορά τη φωτογράφιση δημοσίων προσώπων το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο με απόφαση που αφορούσε τη φωτογράφιση δημοσίων προσώπων, αναφέροντας ότι η έρευνα για τα δημόσια πρόσωπα εστίαζε περισσότερο στο πόσο διάσημο ήταν ένα πρόσωπο, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει κανένας περιορισμός στην ιδιωτική ζωή αυτού του προσώπου, κι έτσι σηματοδότησε την αλλαγή της διαχείρισης στην έρευνα των δημοσίων προσώπων και της ιδιωτικής τους ζωής.⁸⁷

Βέβαια δεν υπάρχει καμία αντίρρηση ότι η ιδιωτική ζωή των δημοσίων προσώπων παρέμενε απροστάτευτη. Για παράδειγμα κανείς δε θα δεχόταν να φωτογραφηθεί μέσα στο σπίτι του χωρίς να το ξέρει, όσο διάσημος κι αν ήταν. Σύμφωνα λοιπόν με το πρωτοβάθμιο δικαστήριο του Αννόβερο της Γερμανίας η Καρολίνα του Μονακό έπρεπε να δεχτεί τις φωτογραφίες που την έδειχναν σε δημόσιο χώρο, επειδή είναι η πριγκίπισσα του Μονακό.⁸⁸

Ο διαχωρισμός που γίνεται σύμφωνα με το Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι μεταξύ των γεγονότων και των καταστάσεων που μπορούν να δημοσιευθούν σε μια κοινωνία και να προκαλέσουν το δημόσιο σχολιασμό και σε εκείνα που δε μπορούν (όπως οι πολύ προσωπικές φωτογραφίες). Όσον αφορά λοιπόν την Καρολίνα του Μονακό, η ιδιωτική της ζωή σε κάθε περίπτωση είναι σημαντική χωρίς όμως αυτό να μπορεί να περιορίσει την ελευθερία έκφρασης για το κοινό. Ο κόσμος δε μπορεί να γνωρίζει ούτε έχει κάποιο έννομο συμφέρον για την κατάσταση που βρίσκεται το αναφερόμενο πρόσωπο, ανεξάρτητα από το αν αυτό βρίσκεται σε ιδιωτικό ή δημόσιο χώρο. Έτσι διαπιστώνεται η διάσταση του ιδιωτικού βίου, που περιλαμβάνει την ιδιωτική υπόληψη του ατόμου.

Η απόφαση λοιπόν του δικαστηρίου στο Αννόβερο εστιάζει στο κοινό και ειδικότερα στο αν η φωτογραφία που τραβήχτηκε είναι κατάλληλη για συζήτηση δημοσίου ενδιαφέροντος. Ξαφνικά δηλαδή, προσπαθεί να αποδειχθεί η νομιμότητα της φωτογράφισης, έτσι ώστε το κοινό να «τραβήξει» πολλές πληροφορίες για το εικονιζόμενο πρόσωπο με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα είδος σχολιασμού.

⁸⁷ Βλ. https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-06/ra_2016_el.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/02/20).

⁸⁸ Ο.π.

Σύμφωνα με αυτό το κριτήριο, το δικαστήριο έκρινε σωστά και εύκολα ότι η λήψη φωτογραφίας δε μπορεί να συμβάλλει στην εκμείωση πληροφοριών για κανένα θέμα δημοσίου ενδιαφέροντος. Στη φωτογραφία της Καρολίνα λοιπόν δε θα μπορούσε να ληφθεί καμία παραπάνω πληροφορία πέρα από αυτό που απεικονίζεται στη φωτογραφία, είτε η ίδια βρισκόταν σε δημόσιο είτε σε ιδιωτικό χώρο.

2.7 Η ρήτρα «fair use»

Η πρόσβαση των δημιουργών στο διαδίκτυο έχει δημιουργήσει μια εσφαλμένη άποψη για το δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα όταν οι δημιουργοί επισκέπτονται άλλους διαδικτυακούς χώρους, σε διαφορετικές χώρες έχουν την άποψη ότι επικρατεί το δίκαιο που εφαρμόζεται σε εκείνες τις χώρες.⁸⁹ Έτσι λοιπόν έχει διατυπωθεί η άποψη ότι και στο δικαϊκό σύστημα της Ελλάδας επικρατεί η ρήτρα «fair use». Ωστόσο η ρήτρα αυτή δεν εφαρμόζεται στην Ελλάδα, αλλά στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Με τη ρήτρα fair use προκύπτει ένας γενικός περιορισμός του περιουσιακού δικαιώματος, κατά τον οποίο τα έργα που προστατεύονται από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν χωρίς να είναι αναγκαία η άδεια από τον δημιουργό και χωρίς να θίγεται η πνευματική ιδιοκτησία του έργου.⁹⁰

Από το αμερικανικό δίκαιο και τη νομολογία, έχουν προκύψει τέσσερις παράγοντες που καθορίζουν πότε η χρήση εισέρχεται στα όρια του fair use και πότε όχι. Αρχικά είναι ο σκοπός. Το έργο είναι ιδιωτικό και χρησιμοποιείται για διάφορους σκοπούς όπως κοινωνικούς, εκπαιδευτικούς, ερευνητικούς κ.α. Στη συνέχεια είναι η φύση. Για να υπάρξει η δυνατότητα ένα έργο να χρησιμοποιηθεί χωρίς την άδεια του δημιουργού του, θα πρέπει το έργο αυτό να είναι νόμιμα δημοσιευμένο. Αν ισχύει αυτό τότε αυτά που παίζουν ρόλο είναι τα χαρακτηριστικά και οι ιδιότητες του έργου. Τα δικαστήρια της Αμερικής προσδίδουν περισσότερη προστασία στα μουσικά, κινηματογραφικά, εικαστικά και έργα τέχνης. Επίσης ευνοούν τα έργα που διαθέτουν επιστημονικό περιεχόμενο και γι' αυτό είναι πιο συχνά επιτρεπτή η χρήση ενός τέτοιου έργου, αρκεί να μην είναι αντικείμενο που σηματοδοτεί εμπορική εκμετάλλευση. Ακόμα είναι η ποσότητα και η αξία του έργου.

⁸⁹ Βλ. http://fairuse.stanford.edu/overview/fair-use/cases/#internet_cases (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 04/02/20).

⁹⁰ Οδηγός εκμετάλλευσης φωτογραφιών, διαθέσιμο στο: http://repository.seab.gr/bitstream/1/26/2/20150630_OdigosEkmetalleusisPhotografion_v1.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 04/02/20).

Πιο συγκεκριμένα η χρήση ενός έργου εξαρτάται από την ποσότητα του ξένου έργου που έχει επιλέξει να χρησιμοποιήσει ο χρήστης, αλλά και από το ενδιαφέρον που έχει το συγκεκριμένο απόσπασμα που επιλέχθηκε. Για παράδειγμα, επιτρέπεται η επιλογή αποσπάσματος ταινίας χωρίς όμως το απόσπασμα αυτό να διαθέτει όλα τα πρωτότυπα στοιχεία της ταινίας. Επίσης η ποσότητα που πρόκειται να χρησιμοποιηθεί εξαρτάται και αυτή από το έργο. Σύμφωνα με τα παραπάνω, όσον αφορά τις εικόνες, τα αμερικανικά δικαστήρια έκριναν ότι πρέπει να επιλέγονται εικόνες χαμηλής ανάλυσης για τον σκοπό παράθεσης αποσπάσματος ή εικόνες σε σμίκρυνση. Και τέλος είναι η επίδραση της χρήσης σε μια δυνητική αγορά. Ειδικότερα σε αυτήν την περίπτωση ένα έργο για το οποίο δεν έχει δοθεί άδεια χρήσης και που ενδεχομένως είναι αντικείμενο εμπορικής εκμετάλλευσης δε μπορεί να ανήκει στα όρια της εύλογης χρήσης. Βέβαια μπορεί να προκύψει και η περεταίρω χρήση του έργου με την παράθεση ξένου έργου, δηλαδή σε αυτήν την περίπτωση εάν το έργο είναι διαθέσιμο για εκπαιδευτικό ή ερευνητικό σκοπό τότε η χρήση του μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογημένη ενώ αν ο σκοπός του είναι μόνο εμπορικός τότε μπορεί και να μην είναι δυνατή η χρήση του ξένου έργου και κυρίως να μην επιτρέπεται η χρήση αυτού χωρίς άδεια από τον δημιουργό.⁹¹

2.8 Εφαρμοστέο δίκαιο

Γιατί επικαλούμαστε το ελληνικό δίκαιο στα κείμενα όταν τα έργα τρίτων βρίσκονται σε βάσεις δεδομένων άλλων χώρων; Αυτό είναι ένα ερώτημα που έχει απασχολήσει αρκετά τους συγγραφείς. Σχετικά με το εθνικό αλλά και το κοινοτικό δίκαιο «Κατά τόπον αρμόδιο είναι το δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου έχει την κατοικία του ο εναγόμενος», δηλαδή ο προσβολέας της πνευματικής ιδιοκτησίας.⁹² Η θέση αυτή είναι μια διεθνής αντίληψη, την οποία βέβαια ακολουθεί το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αλλά και οι νομολογίες πολλών άλλων δικαστηρίων που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι νομολογίες που αφορούν τα εθνικά δικαστήρια της Ε.Ε. κάνουν λόγο για “forum auctoris” δηλαδή το να μπορεί ο διάδικος να ασκεί αγωγή ενώπιον του δικαστηρίου που ανήκει η κατοικία του ή η έδρα του. Ειδικότερα σε αυτήν την περίπτωση αναφέρεται η κατοικία του προσβαλλόμενου προσώπου και όχι του ενάγοντος, διότι αυτός λόγω της κατάστασης θεωρείται ο πιο ασθενέστερος. Σύμφωνα με το ελληνικό διεθνές δίκαιο και ειδικότερα με το

⁹¹ Ο.π.

⁹² Ο.π.

άρθρο 67 παρ. 1,3 και 4 του νόμου 2121/1993, αναφέρεται ότι «Για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων, εφαρμοστέο είναι το δίκαιο του κράτους».

2.9 Ευθύνη ιδιοκτήτη εντύπου και άλλων προσώπων για τη δημοσίευση φωτογραφιών

Η δημοσίευση μιας φωτογραφίας μπορεί να φέρει ποινικές διαδικασίες, εάν η φωτογραφία αυτή εμπεριέχει κάποια συκοφαντική δυσφήμιση ή εάν έχουν εφαρμογή οι ποινικές διατάξεις για την προστασία προσωπικών δεδομένων σύμφωνα με το Νόμο 2472/1997. Η ευθύνη του Τύπου περιλαμβάνει την ευθύνη του ιδιοκτήτη εντύπου, ο οποίος πρόβαλλε κάποιο δημοσίευμα στον Τύπο που προσέβαλλε την υπόληψη του εικονιζόμενου προσώπου κι έτσι το άτομο υπέστη ηθική βλάβη. Επίσης ο Νόμος 2328/1995 με τίτλο «Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας» αναφέρει το τι θα συμβεί σε περίπτωση που η φωτογραφία προβληθεί στην τηλεόραση.⁹³

2.10 Ποινές

Ο δημιουργός είναι αυτός που έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει τη διαχείριση του έργου του. Η άποψη αυτή πρέπει να γίνεται σεβαστή από όλους. Για οποιαδήποτε φθορά του έργου από τρίτα άτομα ο δημιουργός οφείλει είτε να κάνει μήνυση (άρθρο 66, νόμος 2121/1993) είτε αγωγή (άρθρο 65, νόμος 2121/1993). Η άποψη αυτή ισχύει ακόμα και για τους δικαιούχους συγγενικού δικαιώματος. Η αποζημίωση δεν είναι δυνατό να είναι κατώτερη από το διπλάσιο της αμοιβής, που κατά το νόμο καταβάλλεται για το είδος της εκμετάλλευσης που έκανε χωρίς την άδεια ο υπόχρεος». Ακόμα ο νόμος 2121/1993 ο δημιουργός ή ο δικαιούχος συγγενικού δικαιώματος μπορούν να αναγνωρίσουν το δικαίωμά τους, την άρση προσβολής και παράληψη στο μέλλον ενώ με την παραβίαση υποχρέωσης παράληψης, ο υπόχρεος καλείται να πληρώσει πρόστιμο από 880 ευρώ έως 2.934 ευρώ και προσωπική κράτηση ανά έτος.

⁹³ Αικατερίνη Βράτη (2016), Οι Φωτογραφίες ως προστατευόμενα έργα του πνεύματος, Heal Journal Περιοδικό Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών https://ihrc.gr/download.php?fgr=people/bottis/downloads/materials/materials_0043_1765_1_gr.pdf

Το άρθρο 66 του νόμου 2121/1993 αναφέρεται στις ποινές και ειδικότερα στο ότι με την προσβολή πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικών δικαιωμάτων μπορεί να προκληθεί φυλάκιση για ένα έτος τουλάχιστον ή πρόστιμο από 2.900 έως 15.000 ευρώ.⁹⁴

2.11 Δημοσίευση φωτογραφιών με αρχαιολογικό περιεχόμενο

Οι φωτογραφίες αρχαιολογικού περιεχομένου ακολουθούν μια διαφορετική πολιτική. Πιο συγκεκριμένα εκτός από τον φωτογράφο, ο οποίος έχει τα πνευματικά δικαιώματα μόνο για τις δικές του λήψεις, ο αμέσως επόμενος δικαιούχος των πνευματικών δικαιωμάτων είναι το Υπουργείο Πολιτισμού, που σχετίζεται πιο πολύ με την χρήση των εικόνων. Ειδικότερα, όσον αφορά τις εικόνες που απεικονίζουν Μουσεία, όπως Βυζαντινά/Μεταβυζαντινά, αρχαιολογικούς χώρους κ.α. προστατεύονται από την αρχαιολογική νομοθεσία, δηλαδή κατατίθεται κάποια αίτηση από τον ενδιαφερόμενο, την οποία αναλαμβάνει να διευθετήσει η Διεύθυνση του Υπουργείου Πολιτισμού ή ακόμα και οι περιφερειακές Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού. Η άδεια αυτή διατίθεται από τον Υπουργό Πολιτισμού μετά από εντολή του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου.⁹⁵

Βέβαια εκτός από την άδεια προϋποτίθεται και η καταβολή τελών χρήσης εικόνων με αρχαιολογικό περιεχόμενο.⁹⁶ Από τα τέλη που έχουν καταβληθεί για οπτικοακουστικά έργα, αυτά που απαλλάσσονται είναι «οι εκδόσεις και οι παραγωγές των ελληνικών κρατικών φορέων όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης και των αντίστοιχων κρατικών φορέων των χωρών της Ε.Ε. που εξυπηρετούν αποκλειστικά εκπαιδευτικούς σκοπούς και διατίθενται δωρεάν». Επίσης στο άρθρο 10 αναφέρεται και διάταξη για το Αποθετήριο «Κάλλιπος» κατά την οποία οι συγγραφείς έχουν τη δυνατότητα να απαλλαγούν από τα τέλη. Αυτό που είναι υποχρεωτικό για τους συγγραφείς είναι η υποβολή αίτησης για την παροχή άδειας χρήσης προς το Υπουργείο Πολιτισμού, έτσι ώστε το έργο τους να είναι προσβάσιμο και στο διαδίκτυο.⁹⁷

⁹⁴ Βλ. Οδηγός Εκμετάλλευσης Φωτογραφιών, διαθέσιμο στο: http://repository.seab.gr/bitstream/1/26/2/20150630_OdigosEkmetalleusisPhotografion_v1.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 08/02/20).

⁹⁵ Ό.π.

⁹⁶ άρθρο 5 της ΚΥΑ ΥΠΠΟΤ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/126463/2011-ΦΕΚ 3046Β'.

⁹⁷ Αικατερίνη Βράτη (2016), Οι Φωτογραφίες ως προστατευόμενα έργα του πνεύματος, Heal Journal Περιοδικό Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών https://ihrc.gr/download.php?fgr=people/bottis/downloads/materials/materials_0043_1765_1_gr.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 12/02/20).

Υπάρχουν τρία στάδια στα οποία πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία⁹⁸:

A) το στάδιο του φωτογράφου

B) το στάδιο του έργου

Γ) το στάδιο της έκδοσης

Έτσι λοιπόν χορηγείται άδεια χρήσης του έργου, εάν είναι εικόνα προκύπτει η διαδικασία σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν στο άρθρο 19 του Νόμου 2121/1993 και τέλος αναφορά της άδειας που θα χρησιμοποιηθεί στην αίτηση.

⁹⁸ Αικατερίνη Βράτη (2016), Οι Φωτογραφίες ως προστατευόμενα έργα του πνεύματος, Heal Journal
Περιοδικό Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών
https://ihrc.gr/download.php?fgr=people/bottis/downloads/materials/materials_0043_1765_1_gr.pdf

Συμπεράσματα

Η παρούσα πτυχιακή εργασία είχε ως θέμα την πνευματική ιδιοκτησία και πιο συγκεκριμένα τη φωτογραφία. Η φωτογραφία είναι μία μορφή εικαστικής τέχνης και έχει ιδιαίτερη απήχηση στη σημερινή εποχή που χαρακτηρίζεται σαν εποχή της εικόνας. Από τη μια μεριά η χρήση φωτογραφικής μηχανής, με την τεχνολογική εξέλιξη έχει καταστεί προσιτή σε ολόένα και μεγαλύτερο αριθμό ατόμων. Από την άλλη μεριά, η φωτογραφία αντιστοιχεί σε ένα ελκυστικό ψηφιακό «περιεχόμενο», τόσο για τους χρήστες όσο και για τους εκδότες.

Το πάτημα ενός κουμπιού αποτελεί «ορόσημο» και για το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Έτσι θα πρέπει να υπάρξουν κάποιες προϋποθέσεις σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα που αφορούν τον φωτογράφο, τα εικονιζόμενα πρόσωπα αλλά και τρίτα πρόσωπα όπως είναι οι εκδότες των φωτογραφιών.

Στα δυο κεφάλαια που παρουσιάστηκαν παραπάνω έγινε λόγος για όλα τα ακανθώδη θέματα που αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία και τη φωτογραφία. Πιο συγκεκριμένα αναφέρθηκε αναλυτικά η πνευματική ιδιοκτησία και το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Επίσης έγινε λόγος για τον Οργανισμό Πνευματική Ιδιοκτησίας (ΟΠΙ) και για τις κυρώσεις που αφορούν όσους προσβάλλουν τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ακόμη, έγινε λόγος για τη φωτογραφία ως αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας. Αναφέρθηκαν τα δικαιώματα του φωτογράφου, των εικονιζόμενων προσώπων αλλά και τρίτων προσώπων όπως είναι οι εκδότες. Ακόμη έγινε λόγος για τους περιορισμούς του περιουσιακού δικαιώματος και για τη ρήτρα «fair use». Τέλος, αναφέρθηκε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και έγινε εκτενής αναφορά το εφαρμοστέο δίκαιο που αφορά τις φωτογραφίες.

Βιβλιογραφία

- Γεωργιάδης, Απ. (2012). Γενικές αρχές αστικού δικαίου. 4η έκδ. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας.
- Καλλινίκου, Δ. (2008). Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα. 3η έκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας.
- Καλλινίκου, Δ. (2011). Πνευματική ιδιοκτησία και προσωπικά δεδομένα. Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, σσ. 641 – 649.
- Καράκωστας, Γ. (2000). Προσωπικότητα και Τύπος. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κοτσίρης, Λ. (2005). Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κουμάντος, Α. (2002). Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κωνσταντίνου, Π. (2007). Προστασία των φωτογραφιών κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Μαρίνος Θ.Μ. (1994). Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων.
- Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη (2004), Το Δίκαιο της Πληροφορίας, Νομική βιβλιοθήκη.
- Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη, Δικαίωμα στην προσωπικότητα και δικαίωμα στη φωτογραφία, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα
https://ihrc.gr/download.php?fgr=people/bottis/downloads/materials/materials_0012_8324.pdf
- Σκούρτης, Δ. (1996). Η προστασία των φωτογραφιών κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Σταματούδη, Ε. (2005). Σημείωση υπό την ΠΠρΑθ 1493/2005.
- Συνοδινού, Τ.Ε. (2001). Το κριτήριο της πρωτοτυπίας στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρώπη. Αρμενόπουλος, Ιούνιος 2001.
- Synodinou, T. (2012). The foundations of the concept of work in European copyright law. In T. E. Synodinou (Eds.), Codification of European copyright law. Challenges and perspectives (pp. 93-113). The Hague: Kluwer Law International.
- Philippe Jougoux, Ανοιχτή πρόσβαση και πνευματική ιδιοκτησία
https://ihrc.gr/download.php?fgr=people/bottis/downloads/materials/materials_0040_6380_1_gr.pdf

Αικατερίνη Βράτη (2016), Οι Φωτογραφίες ως προστατευόμενα έργα του πνεύματος, Heal Journal Περιοδικό Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών https://ihrc.gr/download.php?fgr=people/bottis/downloads/materials/materials_0043_1765_1_gr.pdf

ΟΠΙ-Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας <https://www.opi.gr/>

Δημοσίευση του Νόμου 4481/2017 για την πνευματική ιδιοκτησία-Αναλυτικά οι αλλαγές <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/dimosieythike-o-nomos-4481-2017-gia-tin-pneumatiki-idioktisia-analytika-oi-allages>

Συχνές ερωτήσεις για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας <https://euipo.europa.eu/ohimportal/el/web/observatory/faqs-on-copyright-el>

Δημοσίευση νέας οδηγίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στην ψηφιακή εποχή <https://www.ddikastes.gr/node/4445>

Διαδικτυακές Πηγές

Google Scholar <https://scholar.google.com/>

Jstor <https://www.jstor.org/>

Mendeley https://www.mendeley.com/?interaction_required=true

Ακρωνύμια

ΑΚ - Αστικός Κώδικας

ΑΠ – Άρειος Πάγος

ΓΔΑΠΚ - Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ΔΕΕ - Δίκαιο Επιχειρήσεων & Εταιρειών

ΔΕΚ - Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

ΔΙΜΕΕ - Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας

ΔΜΕΕΠ - Διεύθυνση Μουσείων Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

ΔΣΑ - Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

ΕΕ - Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕιρΧαλ - Ειρηνοδικείο Χαλκίδας

ΕλλΔνη - Ελληνική Δικαιοσύνη

ΕΟΚ - Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕπιθΕμπΔ - Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου

ΕπισκΕΔ - Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου

ΕΣΔΑ - Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕφΑθ - Εφετείο Αθηνών

ΕφΘεσ - Εφετείο Θεσσαλονίκης

ΕφΠειρ - Εφετείο Πειραιά

ΕφΠατρ - Εφετείο Πατρών

ΕφΘρ - Εφετείο Θράκης

ΚΥΑ - Κοινή Υπουργική Απόφαση

ΜονΠρωτΑθ - Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών

ΜονΠρωτΘεσ - Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης

ΝοΒ - Νομικό Βήμα

ΠειρΝομ - Πειραϊκή Νομολογία

ΠολΠρωτΑθ - Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών

ΠολΠρωτΘες - Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης

ΠολΠρωτΡοδ - Πολυμελές Πρωτοδικείο Ρόδου

ΦΕΚ Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

ΧρονΙδΔικ Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

